

Metodika nastave povijesti umjetnosti: Scenografija kao projektna tema u nastavi likovne umjetnosti

Barba, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:215:309512>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI

Diplomski rad

SCENOGRAFIJA KAO PROJEKTNNA TEMA U NASTAVI LIKOVNE UMJETNOSTI

Matea Barba

Mentorica: dr. sc. Jasmina Nestić, doc.

Komentorica: dr. sc. Josipa Alviž, doc.

ZAGREB, 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Akademija likovnih umjetnosti

Nastavnički odsjek

Diplomski studij

SCENOGRAFIJA KAO PROJEKTNNA TEMA U NASTAVI LIKOVNE UMJETNOSTI

Matea Barba

Sažetak

U ovome se radu iznosi prijedlog izvođenja projektne srednjoškolske nastave pod nazivom „Scenografska radionica“ koja je zamišljena kao upoznavanje učenika s procesom stvaranja scenografije za različite dramske vrste. Scenografija je važan aspekt svakog dramskog i filmskog djela što će se kod učenika nastojati tijekom trajanja projektne nastave osvijestiti, kao i činjenica da je scenografija način likovnog izražavanja neraskidivo povezan sa drugim granama umjetnosti kao što su književnost i glazba.

Ključne riječi: dramske umjetnosti, interdisciplinarnost, kazalište, scenografija, srednjoškolska projektna nastava, školska predstava

Rad je pohranjen u knjižnici Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Rad sadrži: 45 stranica, 8 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: navedene abecednim redom

Mentorica: dr. sc. Jasmina Nestić, doc., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Komentorica: dr. sc. Josipa Alviž, doc., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači:

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, Matea Barba, diplomantica na Nastavničkom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Scenografija kao projektna tema u nastavi Likovne umjetnosti rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 20.8.2019.

Vlastoručni potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Zastupljenost scenografije u srednjoškolskoj nastavi <i>Likovne umjetnosti, Glazbene umjetnosti i Hrvatskog jezika</i>	6
2.1. Nastavni plan i program <i>Likovne umjetnosti, Glazbene umjetnosti i Hrvatskog jezika</i>	6
2.2. Udžbenici iz predmeta <i>Likovna umjetnost, Glazbena umjetnost i Hrvatski jezik</i>	12
3. Prijedlog srednjoškolskog projekta: „Scenografska radionica“.....	16
3.1. Uvodno predavanje.....	17
3.2. Drugi i treći tjedan projektne nastave.....	18
3.3. Četvrti tjedan projektne nastave.....	23
3.4. Peti tjedan projektne nastave.....	25
3.5. Šesti tjedan projektne nastave.....	28
3.6. Sedmi tjedan projektne nastave.....	28
3.7. Osmi, deveti i deseti tjedan projektne nastave.....	29
3.8. Izvedba školske predstave.....	29
4. Zaključak.....	30
5. Prilozi.....	31
6. Popis literature.....	35
7. Slikovni materijal.....	38
8. Popis i izvori slikovnog materijala.....	41
9. Popis i izvori videoisječaka.....	43
10. Summary.....	44

1. Uvod

Scenografija se često opisuje kao skup vizualnih elemenata koji određuju prostor glumačkog djelovanja te koji predočuju određeni ambijent u kojem se zbiva radnja.¹ Drugim riječima, scenografija je jedan od ključnih elemenata koji čini svako dramsko djelo. Pomoću nje možemo pridonijeti snažnijoj poruci od one koju bi na promatrača doprijela isključivo slušajući izvođače kako izgovaraju dijelove teksta i izvode svoje uloge, možemo intenzivnije dočarati ugođaj dramskog djela, a samim time i ostaviti dublji i dugotrajniji dojam na gledatelja. Budući da su kazališna i filmska umjetnost nezaobilazan element u našem svakodnevnom životu, ali i unutar nastave gimnazijskog programa, važno je osvijestiti učenike da je scenografija ne samo jedan od aspekata likovne umjetnosti, nego da je to grana umjetnosti koja u sebi sadrži i druge grane umjetnosti, književnost i glazbenu umjetnost. Osvještavanje učenika za postojanje scenografije može nesumnjivo doprinijeti pažljivijem i dubljem proučavanju i gledanju dramskih, opernih i filmskih djela. Uzimajući u obzir činjenicu da se scenografija vrlo malo obrađuje u gimnazijskom programu, te da se gradivo iz *Likovne umjetnosti* obrađuje najvećim dijelom na teorijski način, praktičan rad koji je uključen u prijedlog projektne srednjoškolske nastave „Scenografska radionica“ učenicima će znatno pomoći u razvijanju njihove kreativnosti i osvještenijem i aktivnijem promatranju umjetničkih djela drugih stvaratelja.

Jedan od glavnih obrazovno-odgojnih ciljeva ove projektne nastave je razviti u učenicima temeljna praktična znanja o tome kako likovno predočiti dramsko djelo. Također upoznat će se sa brojnim izazovima i poteškoćama na koje se tijekom osmišljavanja scenografije za neko dramsko ili filmsko djelo može naići, kao i s razlikama u osmišljavanju i izvođenju scenografije s obzirom na to radi li se za kazališno ili filmsko djelo. Učenici će razviti svoje socijalne i komunikacijske vještine budući da će određene zadatke tijekom trajanja projektne nastave odrađivati u grupama, što će biti naročito naglašeno u kontekstu glavnog zadatka, kojeg će grupno izvoditi tijekom više tjedana.

Po završetku projektne nastave učenici će znati objasniti pojam scenografija i što sve on uključuje te će moći objasniti i razumjeti razvoj kazališne umjetnosti tijekom povijest od samih njezinih početaka pa sve do suvremenih strujanja i modernih načina scenografskog oblikovanja. Naposljetku, učenici će prepoznati važnu ulogu koju scenografija ima unutar kazališne i filmske umjetnosti.

¹ Usp. *Scenografija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54811> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

2. Zastupljenost scenografije u srednjoškolskoj nastavi *Likovne umjetnosti, Glazbene umjetnosti i Hrvatskog jezika*

Predmeti *Likovna umjetnost, Glazbena umjetnost i Hrvatski jezik* zastupljeni su unutar svih gimnazijskih programa (opći, jezični, klasični, prirodoslovno-matematički i prirodoslovni programi), međutim broj predviđenih sati za njihovo izvođenje se razlikuje s obzirom na program. Iznimka je *Hrvatski jezik*, koji se u svakom od gimnazijskih programa izvodi tijekom sve četiri godine. U prvom, drugom i trećem razredu svih programa satnica iznosi ukupno 140 sati, a u četvrtom 128 sati. Predmeti *Likovna umjetnost i Glazbena umjetnost* najviše su zastupljeni u općem, jezičnom i klasičnom programu unutar kojih se izvode tijekom sve četiri godine. Tijekom prve tri godine broj izvođenih sati iznosi 35, a u četvrtoj se smanjuje na 32 sata. U prirodoslovno-matematičkom programu izvode se samo tijekom prve dvije godine školovanja, a satnica iznosi također 35 sati. U prirodoslovnom programu *Likovna umjetnost* izvodi se u trećem razredu s ukupnom satnicom od 70 sati. Glazbena umjetnost se u prirodoslovnom programu izvodi u četvrtom razredu, a satnica iznosi 64.²

2.1. Nastavni plan i program *Likovne umjetnosti, Glazbene umjetnosti i Hrvatskog jezika*

U nastavnom planu i programu *Likovne umjetnosti* koji se odnosi na dvogodišnji program (izvodi se u prirodoslovno-matematičkim gimnazijama³) *scenografija* se nigdje izričito ne spominje, međutim u dijelu nastavnog plana i programa namijenjenog četverogodišnjem programu (koji se izvodi u općim, jezičnim i klasičnim gimnazijama⁴) u programu četvrtog razreda učenici se u posljednjoj nastavnoj jedinici *Pojedinac u vremenu i prostoru* upoznaju s kazališnom *scenografijom*.⁵ U ovoj nastavnoj jedinici učenike se upoznaje sa značenjem vizualnih komunikacija kao osnovnog izvora informacija i interpretacije stvarnosti u suvremeno doba, kao što se i naglašava važnost razvijanja vizualne kulture radi sudjelovanja u suvremenoj kulturi.⁶ Obrađuju se podvrste likovne umjetnosti koje se nazivaju sastavnicama svakodnevnog života: kultura stanovanja, dizajn uporabnih predmeta, kultura odijevanja, izlozi, plakati, ambijenti i hortikultura, TV-dizajn, izložbe,

² Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje, 2017., str. 18., https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/NACION-KURIK/nacionalni_kurikulum_za_gimnazijsko_obrazovanje.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.).

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ „Nastavni plan i program za gimnazije – Likovna umjetnost“, u Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), str. 96., http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.)

⁶ Ibid.

muzeji te kazališna *scenografija*.⁷ Nadalje u didaktičnim uputama za četvrti razred predviđa se povezanost *Likovne umjetnosti* s drugim predmetima „ne u smislu usporednog obrađivanja srodnih tema ili istih povijesnih razdoblja, nego u stvaralačkom nastojanju nastavnika da trajno uspoređuje metode, pojave i spoznaje drugih nastavnih područja radi recipročno boljeg poimanja posebnosti, kao i međuzavisnosti“.⁸ Zatim se navodi kako se to ponajviše odnosi na povijest, književnost i glazbenu umjetnost, ali isto tako i na latinski jezik te strane jezike općenito (s obzirom na njihovu povijest, književnost i kulturu). Didaktičke upute završavaju zaključkom da učenicima „treba pružiti sve potrebno znanje i razviti zanimanje da budu djelatni sudionici likovnoga života i šire cjelokupne sastavnice stvarnosti i sredine u kojoj žive“⁹, koji možemo primijeniti i na *scenografiju* kao jedan od aspekata likovnog izražavanja.

Premda se *scenografija* ne spominje na izravan način u nastavnoj temi *film* namijenjenoj izvođenju u prvim razredima dvogodišnjeg i četverogodišnjeg programa, smatram da se u ovu nastavnu jedinicu može uključiti i obraditi pojam *scenografija* (kao temeljna sastavnica filma) u kontekstu smjernica koje se nalaze u planu i programu: izmjena osvjetljenja, položaj i kretanje kamere, montaža, izmjena planova.¹⁰

U Ispitnom katalogu za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019. za *Likovnu umjetnost* *scenografija* se spominje u posljednjoj temi pod nazivom *film* u sklopu tablice s obrazovnim ishodima: odrediti, imenovati, opisati i objasniti značenje i ulogu kadra, montaže, scenografije, kretanja kamere, osvjetljenosti i rakursa u filmu.¹¹

U novom kurikulumu za *Likovnu umjetnost*¹² *scenografija* se ne spominje niti u jednoj od predloženih nastavnih tema namijenjenih za izvođenje u sva četiri razreda gimnazije. Unatoč tome, smatram da bi se ova tema mogla obrađivati s učenicima u trećoj godini učenja unutar tematskog koncepta „Umjetnost i tumačenje svijeta“ u kojem je jedna od podtema *umjetnost i tehnologija* budući da se odnosi na primjenu znanstvenih i tehnoloških otkrića u nastanku novih likovnih rješenja¹³, a poznavanje tehnoloških otkrića može biti veoma važno tijekom osmišljavanja

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ „Nastavni plan i program za gimnazije – Likovna umjetnost“, u Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), str. 97., http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.)

¹⁰ „Nastavni plan i program za gimnazije – Likovna umjetnost“, u :Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), str. 90. i 92., http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.)

¹¹ Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019., Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018., str. 52., <https://mk0ncvvow8xj1dauw2r.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2018/10/LIKOVNA-2019.pdf> (posljednji put pregledano 26.6.2019.)

¹² Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet *Likovne kulture* za osnovne škole i *Likovne umjetnosti* za gimnazije u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posljednji put pregledano 27.6.2019.)

¹³ Ibid.

inscenacije za određeno dramsko ili filmsko djelo. Stoga bih i među odgojno-obrazovnim ishodima izdvojila ovaj: učenik analizira materijale, tehnike i postupke koji omogućuju nova konstruktivna i oblikovna rješenja (arhitektura, urbanizam, slikarstvo, kiparstvo, fotografija, film, novi mediji).¹⁴

Tema *scenografija* u Nastavnome planu i programu za *Glazbenu umjetnost* nigdje nije zastupljena konkretno pod tim nazivom, međutim smatram da se može provući i obrađivati u svim nastavnim jedinicama tijekom dvogodišnjeg, odnosno četverogodišnjeg programa koje se tiču opere¹⁵. U dvogodišnjem programu se tako u sadržaju namijenjenome prvom razredu u nastavnoj temi *nove vokalno – instrumentalne glazbene vrste* obrađuju opere *Orfej* i *Arijadnina tužaljka* Claudija Monteverdija te *Didona i Eneja* Henryja Purcella. Plan i program drugog razreda ima više nastavnih tema posvećenih operi: *romantična opera* (glazbeni primjeri su *Strijelac vilenjak* Carla Marie von Webera, *Porin* Vatroslava Lisinskog i *Nikola Šubić Zrinski* Ivana Zajca), *razvoj opere* (*Rigoletto* Giuseppea Verdija te *Tristan i Izolda* Richarda Wagnera), *realizam na opernoj pozornici* (*Boris Godunov* Modesta Petroviča Musorgskog, *Carmen* Georges Bizeta i *Pagliacci* Ruggera Leoncavalla) te *razbijanje tonaliteta* gdje se među glazbenim primjerima navodi opera *Wozzeck* Albana Berga.¹⁶ Među posebnim zadaćama koje su navedene ispred nastavnih jedinica prvog razreda izdvojila bih sljedeće koje bi se mogle povezati i s temom scenografije: upoznati mogućnosti pristupa glazbenom djelu i upoznati obilježja najvažnijih glazbenih vrsta renesanse, baroka i klasike.¹⁷ U četverogodišnjem programu operi je, naravno, posvećeno više nastavnih sati. U drugom razredu u nastavnoj temi *nove vokalno – instrumentalne vrste* s učenicima se obrađuje *opera ranog baroka* s glazbenim primjerima *Orfeja* C. Monteverdija te *Didone i Eneje* H. Purcella. U trećem razredu se opera obrađuje u pet nastavnih jedinica: *opera ranog romantizma* (*Strijelac vilenjak* C. M. Webera, *Ivan Suzanjin* Mihaila Glinke i *Porin* V. Lisinskog), nastavne jedinice posvećene stvaralaštvima G. Verdija (*Nabucco*, *Rigoletto* i *Aida*) i R. Wagnera (*Tristan i Izolda*), *razvoj opere – realizam na opernoj sceni* (*Carmen* G. Bizeta i *Boris Godunov* M. P. Musorgskog), *razvoj opere – hrvatska opera* (*Nikola Šubić Zrinski* I. Zajca). U četvrtom razredu se u dvjema nastavnim jedinicama obrađuju opere dvadesetog stoljeća: *opera u prvoj četvrtini stoljeća* (*Jenufa* Leoša Janáčka, *Oganj* Blagoja Berse i *Wozzeck* A. Berga) te *opera u drugoj polovini stoljeća* (*Konzul* Giancarla Menottija, *Ekvinocij* Ivana Brkanovića, *Tri legende* Stjepana Šuleka i *Opsadno stanje* Milka Kelemenena).¹⁸ Kao i u slučaju dvogodišnjeg programa, ispred nastavnih jedinica svih

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Budući da opera kao glazbeno-scensko djelo sadrži likovne elemente (pozornica, kostimi). „Opera“, u: *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45231> (posljednji put pregledano 27.6.2019.)

¹⁶ „Nastavni plan i program za gimnazije – Glazbena umjetnost“, u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), str. 88. i 89., http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/glazbeni.pdf (posljednji put pregledano 26.6.2019.)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid, str. 81.-85.

četiriju razreda navode se posebne zadaće od kojih se sljedeće mogu povezati sa temom *scenografije* (među zadacima izvlačim one koje se odnose na drugi, treći i četvrti razred jer se u njima obrađuje opera): „naučiti posebna obilježja barokne i klasične glazbe te upoznati značajke najvažnijih glazbenih vrsta baroka i klasike“ za drugi razred, „naučiti obilježja glavnih glazbenih vrsta nastalih tijekom 19. stoljeća“ za treći razred i „upoznati značajke temeljnih stilskih pravaca u glazbi ovog (dvadesetog stoljeća), upoznati temeljna obilježja hrvatskog suvremenog glazbenog stvaralaštva i najistaknutije skladatelje te pratiti aktualna zbivanja glazbenog života svoje sredine“ za četvrti razred.¹⁹

U Ispitnome katalogu za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019. za predmet *Glazbena umjetnost* gradivo je podijeljeno u dvije ispitne cjeline, *teoriju i analizu glazbenih primjera* (koja uključuje slušanje i prepoznavanje glazbenih primjera te njihovu analizu). Među obrazovnim ishodima koji se odnose na *teoriju* izdvojila bih jedan koji bi se mogao povezati sa scenografijom, budući da se ovaj pojam u tim ishodima izravno ne navodi: razlikovati specifičnosti građe glazbenih vrsta i oblika pojedinih stilskih razdoblja.²⁰

U novom kurikulumu za predmet *Glazbena umjetnost*²¹ se, kao i u slučaju *Likovne umjetnosti*, scenografija nigdje kao pojam ne spominje, međutim može se s učenicima obraditi unutar domena *Slušanje i upoznavanje glazbe* u čijem se sadržaju i među obveznim i među preporučenima temama navode glazbeno-scenske vrste i *Glazba u kontekstu* unutar koje se učenici prema odgojno-obrazovnim ishodima samostalno informiraju, opisuju i procjenjuju kulturno-glazbenu punodu u svojoj sredini.²²

U Nastavnome planu i programu za gimnazije za predmet *Hrvatski jezik* tema *scenografije* se, kao i u slučaju *Glazbene umjetnosti*, konkretno nigdje ne spominje, ali se može provući kroz nastavne jedinice vezane uz dramsku umjetnost svih četiriju razreda. Obvezatni program dijeli se na tri nastavna područja: *hrvatski jezik, hrvatska i svjetska književnost* te *jezično izražavanje*. Sve nastavne jedinice koje će se u nastavku citirati pripadaju nastavnome području *hrvatske i svjetske književnosti*. Među svrhama nastave hrvatskog jezika u gimnaziji se između ostalog navodi: „steći jezičnu, književnu, kazališnu i medijsku kulturu kojom se pojedinac potvrđuje kao samosvojno biće

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019., Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018., str. 7., <https://mk0ncvvow8xj1dauw2r.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2018/10/GLAZBENA-2019.pdf> (posljednji put pregledano 27.6.2019.)

²¹ Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet *glazbene kulture* za osnovne škole I *Glazbene umjetnosti* za gimnazije u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_151.html (posljednji put pregledano 27.6.2019.)

²² Ibid.

sposobno za život s drugima u snošljivosti i različitostima što ih pruža demokratsko društvo“.²³ Nadalje se navodi kako se svrha nastave hrvatskog jezika (nastavnog predmeta) „postiže ostvarivanjem zadaća među kojima izdvajam onu posljednju: poticati zanimanje za jezično, književno, scensko i filmsko stvaranje“.²⁴ U nastavnom području *književnost* za prvi razred se u cjelini *pristup književnosti* obrađuju književne vrste lirika, epika, drama te diskurzivni književni oblici. U sklopu drame spominju se pojmovi drama i kazalište te primjeri: tragedija, komedija i drama, a od književnih primjera se navode Sofoklova *Antigona*, *Skup* Marina Držića i *Ekvinocij* Ive Vojnovića.²⁵ Zatim se u kontekstu povijesti književnosti u prvom razredu obrađuju klasična književnost unutar koje su uključeni i dramski primjeri: Eshilov *Okovani Prometej*, Sofoklov *Kralj Edip*, Euripidova *Elektra* te Plautov *Škrtac*.²⁶ Nastavna tema posvećena srednjovjekovnoj književnosti navodi kao jednu od tema obrađivanja *drama i prikazanja*, ali bez konkretnih književnih primjera.²⁷ U drugom razredu se u nastavnoj temi *renesansa* učenici upoznaju s *Hamletom* i *Snom ivanjske noći* Williama Shakespearea te *Skupom*, *Dundom Marojem* i *Novelom od Stanca* Marina Držića.²⁸ U nastavnoj temi *barok* navode se ova dramska djela: *Život je san* Pedra Calderona de la Barce i *Dubravka* Ivana Gundulića, a u *klasicizmu i prosvjetiteljstvu*: *Cid* Pierrea Corneillea, *Fedra* Jeana Racinea, *Škrtac* Jeana Baptiste Poquelina Molièrea, *Krčmarica* Carla Goldonija i *Matijaš grabancijaš* dijak Tituša Brezovačkog, dok *predromantizam i romantizam* među književnim primjerima u pogledu drame zastupaju *Razbojnici* Friedricha Schillera.²⁹ U trećem razredu se književni primjeri dramskih vrsta nalaze u sklopu nastavnih jedinica *modernizam* (*Lutkina kuća* Henrika Ibsena i *Tri sestre* Antona Čehova) te *moderna* u sklopu koje se obrađuju *Pustolov pred vratima* ili *Bez trećega* Milana Begovića.³⁰ U četvrtom razredu povijest književnosti podijeljena je u nekoliko cjelina. *I. razdoblje* (1914.-1929.) zastupljeno je primjerom *Šest lica traži autora* Luigija Pirandella, a unutar tog razdoblja obrađuje se i podtema *ekspresionizam* unutar kojeg se s učenicima obrađuje drama *Kraljevo* Miroslava Krleže; *II. razdoblje* (1929.-1952.) nastavlja se na prethodnu nastavnu cjelinu ponovno Krležinim opusom, dramom *Gospoda Glembajevi*, a ostali primjeri uključuju: *Majka Hrabrost i njezina djeca* Bertolta Brechta, *Ćelava pjevačica* i *Stolice* Eugènea Ionesca te *U očekivanju Godota* Samuela Becketta; cjelina pod nazivom *suvremena književnost* zastupljena je djelom *Predstava Hamleta u selu Mrduša*

²³ „Nastavni plan i program za gimnazije – Hrvatski jezik“, u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), str. 152., http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (posljednji put pregledano 28.6.2019.)

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid., str. 155.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid., str. 157.

Donja Ive Brešana.³¹ U sklopu izbornog programa svih četiriju razreda dramska umjetnost je u općenitijem smislu mnogo zastupljenija. *Kazalište* se navodi čak kao zasebna nastavna tema u svim razredima te sadrži natuknice s pojmovima s kojima će se učenici u pojedinim razredima upoznati, a među koje se može uspješno provući tema *scenografije*. U prvom razredu se upoznaju s općenitim pojmom kazališta, kazališnim prostorom, antičkim kazalištem, srednjovjekovnim kazalištem (osobito hrvatskim srednjovjekovnim kazalištem), pučkim kazalištem i suvremenim kazalištem utemeljenim na pučkom izrazu.³² U drugom razredu se u sklopu *kazališta* obrađuju glumac i kazališna publika, renesansno kazalište (posebno u Dubrovniku), barokno kazalište (posebno u Dubrovniku), isusovačko kazalište, klasicističko kazalište, kazalište u XVIII. stoljeću te Dubrovačke ljetne igre i Splitske ljetne igre.³³ U trećem razredu s učenicima se obrađuju: dramski tekst i kazališna predstava, redatelj i dramaturg, kazalište u prvoj polovici XIX. stoljeća, kazalište u drugoj polovici XIX. stoljeća i na početku XX. stoljeća te nastanak institucionalnog kazališta u Hrvatskoj.³⁴ U sklopu trećeg razreda izdvojila bih i nastavnu temu igrani film u kojoj se učenike upoznaje sa značajkama izraza, vrstama te povijesti igranog filma u svijetu i Hrvatskoj, budući da se i u taj kontekst može uklopiti tema *scenografije*.³⁵ U četvrtom razredu se u nastavnoj temi *kazališta* prolaze s učenicima: dramska osoba i glumac, dramaturgija i teatrologija, kritički i književno-teoretski pristupi kazališnoj predstavi i dramskom djelu, kazalište i druge umjetnosti u XX. stoljeću, suvremeno hrvatsko kazalište te institucionalna i izvaninstitucionalna kazališta u Hrvatskoj.³⁶

Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019. za Hrvatski jezik scenografiju također nigdje eksplicitno ne spominje. Sam katalog podijeljen je na višu i osnovnu razinu ispita, a među navedenim obrazovnim ishodima koji su isti za obje razine izdvojila bih jedino ovu budući da se djelom odnosi na dramsku umjetnost: razlikovati lirske, epske, dramske, književno-znanstvene i publicističke tekstove.³⁷

U novom kurikulumu za predmet *Hrvatski jezik*³⁸ scenografija se može kao tema uključiti u dvije domene: *Kultura i mediji* i *Književnost i stvaralaštvo*. U sklopu domene *Književnost i stvaralaštvo* među odgojno-obrazovnim ishodima navodi se kako će učenik pripremiti i izvesti dramske i scenske igre te postaviti i izvesti predstave, kao i snimiti (kratke) filmove, a u kontekstu

³¹ Ibid., str. 158. i 159.

³² Ibid., str. 159.

³³ Ibid., str. 160.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid., str. 161.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019., Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018., str. 7. i 23., <https://mk0nevvow8xj1dauw2r.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2018/10/HRVATSKI-2019.pdf> posljednji put pregledano 28.6.2019.)

³⁸ *Prijedlog nacionalnog kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2016., http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf (posljednji put pregledano 28.6.2019.)

domene *Kultura i mediji* učenik će moći samostalno odabrati i posjećivati kulturne, umjetničke i društvene događaje i manifestacije u stvarnom i digitalnom okružju. Također se među preporukama ispod odgojno-obrazovnih ishoda za učenike spominju: posjet kazalištu (kazališne predstave, programi koji se predstavljaju u kazalištu, organizacija rada kazališta, rad na predstavi) i odlazak u kino i kinoteku.³⁹

2.2. Udžbenici iz predmeta *Likovna umjetnost, Glazbena umjetnost i Hrvatski jezik*

Iako se *scenografija* prema Nastavnome planu i programu za predmet *Likovna umjetnost*, kao što je rečeno u prethodnome poglavlju, obrađuje u četvrtom razredu u sklopu nastavne teme *pojedinač u vremenu i prostoru*, kao pojam se pojavljuje isključivo u udžbenicima namijenjenima za prvi razred gimnazije. Scenografija se kao pojam pojavljuje u udžbenicima *Likovna umjetnost 1*⁴⁰ te *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora*: udžbenik za 1. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti⁴¹. U oba udžbenika scenografija se spominje u kontekstu filma, točnije u udžbeniku *Likovna umjetnost 1*: udžbenik iz likovne umjetnosti za 1. razred srednjih škola s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom skupine autorica u sklopu poglavlja *Film: slika u pokretu*, gdje se u pogledu razvoja filmske umjetnosti navodi kako u razdoblju između početka 20. stoljeća i početka prvog svjetskog rata „scenografija dobiva dubinu, a glumci su raspoređeni u više kadrova, ali još uvijek bez prekida u jednom kadru“, a na kraju poglavlja se *scenografija* nalazi i među pojmovima koje bi učenici trebali upamtiti⁴². Na kraju udžbenika termin scenografija navodi se u pojmovniku ovom definicijom: „cjelokupno likovno oblikovanje scenskog prostora, koje uključuje arhitekturu prostora, rasvjetu, dekoraciju i ostale vizualne elemente pozornice“⁴³. U udžbeniku *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora* Antuna Karamana scenografija se spominje u kontekstu podjele filmova (u odnosu na uložena novčana sredstva u produkciju) na visokobudžetne (filmove koji su zahtjevniji s obzirom na odabir glumaca, *scenografiju* i vizualne efekte) i niskobudžetne koji se većinom odnose na filmove iz stvarnog života, dokumentarne

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, Blanka Petrincec Fulir, Elen Zubeck, *Likovna umjetnost 1: udžbenik iz likovne umjetnosti za 1. razred srednjih škola s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa d.d. 2014., str. 24 i 160.

⁴¹ Antun Karaman, *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora: udžbenik za 1. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 123-124.

⁴² Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Avmedoski, Blanka Petrincec Fulir, Elen Zubeck, *Likovna umjetnost 1*, 2014., str. 24 i 26.

⁴³ Ibid., str. 160.

filmove i art-filmove⁴⁴. Također se spominju i radnici u scenografiji koji uz asistente, strojare, električare, tehničare zvuka, krojače, tvorce specijalnih efekata, frizere i šminkere obavljaju sve poslove u realizaciji zamišljenog projekta.⁴⁵

Premda se u Nastavnome planu i programu za Glazbenu umjetnost pojam *scenografija* nigdje nije spominjao, u udžbenicima namijenjenima Glazbenoj umjetnosti često se koristi. U udžbeniku *Stoljeća govore glazbom 1: udžbenik glazbene umjetnosti za srednje škole*⁴⁶ se u poglavlju *Opera* navodi da opera nije isključivo glazbeno djelo (iako glazba ima u njoj najznačajniju ulogu), nego su u njoj u jedinstvenu cjelinu spojene različite umjetnosti: književnost, glazba (pjevana i svirana), gluma, ples, likovna umjetnost, a u nekim novijim djelima čak i film.⁴⁷ U nastavku se naglašava da u pripremanju opere za izvedbu sudjeluje niz ljudi različitih struka, među kojima su i likovni umjetnici – scenografi i kostimografi – koji izrađuju nacрте za izgled pozornice i za kostime, a od tehničkog osoblja u pripremi i realizaciji sudjeluju krojač, šminker, frizer, majstor rasvjete i drugi.⁴⁸ U potpoglavlju *Oblikovanje opere* se opisuje izgled pozornice (kada pozornica ostaje osvijetljena, kada se pozornica zamrača radi promjene kulisa, kada se spušta i podiže zastor) ovisno o vrsti stavaka koji čine stavak ili više stavaka pojedine opere.⁴⁹ U udžbeniku *Stoljeća govore glazbom 2: udžbenik glazbene umjetnosti za gimnazije*⁵⁰ se unutar poglavlja *Opera ranog romantizma* nalazi ilustracija koja prikazuje inscenaciju Carla Wilhelma Holdermanna za prizor u Vučjem ždrijelu iz opere *Strijelac vilenjak* Carla Marie von Webera za izvedbu u Weimaru 1822. godine⁵¹ te fotografija koja prikazuje prizor iz opere *Porin* Vatroslava Lisinskog u izvedbi Zagrebačke opere⁵². Poglavlje *Wagnerova operna reforma* govori o Wagnerovoj viziji cjelokupnog umjetničkog djela u kojem su sve umjetnosti – pjesništvo i glazba, slikarstvo i arhitektura, mimika i ples – povezane i podređene drami, a koju po prvi puta ostvaruje u tetralogiji *Prsten Nibelunga*. Navodi se i kako je sagradio vlastito kazalište u njemačkom gradu Bayreuthu te se opisuje izgled i inovacije koje je uveo u interijer kazališta u pogledu pozornice i prostora za orkestar.⁵³ Dvema reprodukcijama koje prikazuju inscenacije iz opere *Tristan i Izolda* uspoređuje se pristup scenskih izvedbi istog opernog djela iz vremena samog skladatelja te našeg vremena. Prva reprodukcija

⁴⁴ Antun Karaman, *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora*, 2005., str. 123.

⁴⁵ Ibid., str. 124.

⁴⁶ Antun Čelar, Nikša Njirić, *Stoljeća govore glazbom 1: udžbenik glazbene umjetnosti za srednje škole*, Zagreb: Školska knjiga, 1997., str. 74-76.

⁴⁷ Antun Čelar, Nikša Njirić, *Stoljeća govore glazbom 1*, 1997., str. 73.

⁴⁸ Ibid., str. 74.

⁴⁹ Ibid., str. 74-76.

⁵⁰ Koraljka Kos, *Stoljeća govore glazbom 2: udžbenik glazbene umjetnosti za gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 1998., str. 29, 32, 39-41, 49.

⁵¹ Koraljka Kos, *Stoljeća govore glazbom 2*, 1998., str. 29.

⁵² Ibid., str. 32.

⁵³ Ibid., str. 39.

(drvorez prema crtežu I. Noerra prema izvedbi u Münchenu 1865. godine) prikazuje završni prizor iz prvog čina opere „opterećen nizom realističkih pojedinosti, opisnošću i patetičnošću glume“⁵⁴, a druga reprodukcija prikazuje prizor iz trećeg čina u režiji i inscenaciji Wielanda Wagnera (skladateljeva unuka) za izvedbu u Bayreuthu 1962. i 1966. godine te ima karakteristike suvremenih inscenacija Wagnerovih djela koje teže jednostavnoj sceni i simbolici svjetla.⁵⁵ U poglavlju *Realizam na opernoj pozornici* nalazi se fotografija koja prikazuje prizor iz opere *Boris Godunov* M. P. Musorgskog u izvedbi opere HNK u Zagrebu.⁵⁶ U udžbeniku *Glazbeni susreti 2. vrste: udžbenik glazbene umjetnosti za II. razred gimnazije*⁵⁷ u poglavlju *Vokalno-instrumentalni oblici baroka* nalazi se potpoglavlje *Opera* u kojem se učenike uvodi u povijest nastajanja opere te ih se upoznaje s njezinim dijelovima. I ovdje se napominje kako opera nije samo glazbeno djelo, nego ujedinjuje dramu, glazbu, glumu, ples i likovne umjetnosti. Opera okuplja velik ansambl kojeg čine pjevači solisti, zbor, plesači i statisti. Međutim ništa manje nisu važni ni oni koje ne vidimo, a to su svirači u orkestru, dirigent, redatelj, scenograf i kostimograf. Svi oni zajedno pridonose nastajanju opernog doživljaja.⁵⁸ U potpoglavlju *Nastanak opere: Firentinska kamerata* nalazi se reprodukcija koja prikazuje raskošnost barokne operne scenografije⁵⁹ te na slijedećoj stranici reprodukcija tehničkog crteža koji prikazuje kompleksne konstrukcije strojeva pomoću kojih su se prikazivali bogovi kako silaze s oblaka ili se nebom voze u kočijama, tonući brodovi, brda koja se razdvajaju i slično.⁶⁰ Naglašavaju se virtuosno vokalno improviziranje i raskošna scenografija kao vrijednosti barokne opere koje su danas nepovratno izgubljene, zbog čega ne možemo u ovo suvremeno doba u cijelosti doživjeti njezin puni sjaj. Uz tekst se nalazi reprodukcija slike F. Laurija s prikazom raskošne operne predstave u palači Barberini u Rimu.⁶¹ U poglavlju *Vokalno-instrumentalni oblici klasike* također se nalazi potpoglavlje *Opera* u kojem se navodi sve veća važnost i rastrošnost u scenografiji koja je, uz također sve veće isticanje arije, ostavila druge elemente opere zanemarenima. Ta je činjenica dodatno potkrijepljena reprodukcijom akvarela nepoznatog slikara iz XVIII. stoljeća koji prikazuje raskošnu scenografiju operne predstave u kazalištu dvora Esterházy.⁶² U istom poglavlju može se vidjeti i reprodukcija litografije Karla Friedricha Schinkela iz 1816. koja prikazuje prizor četvrte scene iz prvog čina *Čarobne frule* Wolfganga Amadeusa Mozarta.⁶³ U

⁵⁴ Ibid., str. 40.

⁵⁵ Ibid., str. 41.

⁵⁶ Ibid., str. 49.

⁵⁷ Ljiljana Šćedrov, Nataša Perak Lovričević, Ružica Ambroš-Kiš, *Glazbeni susreti 2. vrste: udžbenik glazbene umjetnosti za II. razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 1998., str. 43-46, 116, 121-122.

⁵⁸ Ljiljana Šćedrov, Nataša Perak Lovričević, Ružica Ambroš-Kiš, *Glazbeni susreti 2. vrste*, 1998., str. 43 i 44.

⁵⁹ Ibid., str. 45.

⁶⁰ Ibid., str. 46.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid., str. 116.

⁶³ Ibid., str. 121.

posebnom kvadratiću uz sami tekst nalazi se i posebna zanimljivost za učenike koji žele znati više: iako je vrlo teško prenijeti operu na film, slavni švedski režiser Ingmar Bergman „snimio je izvrsnu – dakako, pjevanu – filmsku verziju *Čarobne frule*“.⁶⁴ U udžbeniku *Glazbeni susreti 3: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za treći razred gimnazije*⁶⁵ unutar poglavlja *Romantizam* na margini stranice opisana je povijest gradnje Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, njegova važna uloga u buđenju nacionalne svijesti i razvoju hrvatske dramske i operne umjetnosti.⁶⁶ U sklopu potpoglavlja *Wagnerova glazbena drama: operna reforma* spominje se kako je Richard Wagner u svojim glazbenim dramama želio ostvariti jedinstvo svih umjetnosti: glazbe, drame, plesa i likovne umjetnosti te je sam pisao libreta za sve opere, osmišljavao kostime i scenografije.⁶⁷ U kontekstu njegove opere *Die Walküre* nalaze se dvije fotografije koje prikazuju dijelove iz opere sa izvedbe 1988. godine u Bayreuthu na kojima se može dobro vidjeti kako se Wagnerova djela sasvim dobro slažu i s visokom scenskom tehnologijom.⁶⁸ Nadalje su u istom potpoglavlju smještene i fotografije i shematski prikazi Wagnerova kazališta u Bayreuthu te se opisuje njegov interijer: amfiteatralnog je oblika poput kazališta u starih Grka, nema loža niti galerije te se sa svakog mjesta podjednako dobro vidi. Velika pozornica je već u Wagnerovo vrijeme bila opremljena za sve efekte potrebne u njegovim operama, a posebna je novost smještaj orkestra koji se sada nalazi duboko pod scenom i za publiku je potpuno nevidljiv.⁶⁹ U udžbeniku *Glazbeni susreti 4: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za četvrti razred gimnazije*⁷⁰ se u sklopu poglavlja *Pluralizam stilova – glazbeni ekspresionizam* nalazi potpoglavlje *Druga bečka škola* u kojem je među glazbenim primjerima i opera *Wozzeck* Albana Berga, a uz popis likova i kratak sadržaj opere nalazi se i reprodukcija scenografske skice, korištene za praiizvedbu djela u Berlinu 1925. godine, koja prikazuje četvrti prizor prvoga čina pod nazivom *Liječnikova soba*.⁷¹ Na sljedećoj stranici udžbenika nalazi se i fotografija s prikazom suvremene inscenacije iste opere iz 2009. godine.⁷² *Scenografija* se navodi i u potpoglavlju *Balet*, najpopularnija glazbeno-scenska vrsta 20. stoljeća kao jedan od segmenata koji uz glazbu, ples i kostimografiju čini balet.⁷³ Nadalje, Pablo Picasso spominje se kao autor scenografije i kostima za praiizvedbu baleta *Trorogi šešir* Manuela de la Falle.⁷⁴

⁶⁴ Ibid., str. 122.

⁶⁵ Nataša Perak Lovričević, Ljiljana Šćedrov, *Glazbeni susreti 3: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za treći razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2013., str. 108, 113, 114 i 116.

⁶⁶ Nataša Perak Lovričević, Ljiljana Šćedrov, *Glazbeni susreti 3*, 2013., str. 108.

⁶⁷ Ibid., str. 113.

⁶⁸ Ibid., str. 114.

⁶⁹ Ibid., str. 116.

⁷⁰ Ljiljana Šćedrov, Nataša Perak Lovričević, *Glazbeni susreti 4: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za četvrti razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2011., str. 53, 55, 72 i 74.

⁷¹ Ljiljana Šćedrov, Nataša Perak Lovričević, *Glazbeni susreti 4*, 2011., str. 53.

⁷² Ibid., str. 55.

⁷³ Ibid., str. 72.

⁷⁴ Ibid., str. 74.

U udžbenicima hrvatskog jezika *scenografija* se ne spominje, iako se u svim razredima u nastavnom planu i programu te čitankama namijenjenima svim četirima razredima obrađuju osobitosti i značajke dramskih djela tijekom povijesno-stilskih razdoblja, kao i konkretni književni primjeri koji pripadaju dramskim vrstama. Ovo se konkretno odnosi na sljedeće udžbenike: *Čitanka 1*: udžbenik za 1. razred gimnazije⁷⁵, *Čitanka 2*: udžbenik za 2. razred gimnazije⁷⁶, *Čitanka 3*: udžbenik za 3. razred gimnazije⁷⁷ i *Čitanka 4*: udžbenik za 4. razred gimnazije⁷⁸.

3. Prijedlog srednjoškolskog projekta: *Scenografska radionica*

Projektna nastava zamišljena je kao uvođenje učenika u scenografiju u svoj njezinoj cjelovitosti, od upoznavanja s književnim predloškom na temelju kojeg će osmisлити likovne skice do realizacije odabranih ideja, to jest izrade svih potrebnih rekvizita i kulisa te opremanja pozornice. Međutim, u prvim tjednima projektne nastave učenike će se teorijski uvesti u temu scenografije u kontekstu obrađivanja povijesti kazališne umjetnosti, budući da će i njihov glavni zadatak biti izrada kazališne scenografije za školsku predstavu *Hamlet* Williama Shakespearea. Kao nadopuna teorijskom aspektu teme scenografije učenici će se upoznati i sa odabranim primjerima inscenacija pojedinih kazališnih djela (dramska i operna djela), ali i primjerima oblikovanja scenografije na pojedinim filmskim djelima te će za kratke ulomke iz odabranih književnih djela dobiti zadatak osmisлити inscenaciju te ju skicirati čime će ih se postupno uvesti u glavni zadatak. Projektanu nastavu mogu pohađati učenici svih razreda gimnazijskog programa.

Projektna nastava trajat će jedanaest tjedana, a u prvom tjednu će se održati uvodno predavanje tijekom kojega će se s učenicima putem postavljanja pitanja i razgovora uvrđiti koliko im je scenografija kao pojam u širem i užem smislu poznata. Na uvodnom predavanju im se također pokazuje vremenik projektne nastave, najavljuje glavni zadatak i način vrednovanja. Na kraju sata dijeli ih se u grupe te im se zadaje zadatak za sljedeća dva tjedna, za koji će dobiti literaturu na temelju koje će jedni drugima tijekom ta dva sata održati predavanja o povijesti kazališta. Četvrti tjedan učenicima se pokazuju primjeri inscenacija odabranih kazališnih i opernih djela, a tijekom sata će i rješavati metodičku vježbu vezanu uz neke od primjera koje su vidjeli tijekom nastavnog sata. Peti tjedan će se upoznati sa scenografskim rješenjima odabranih filmskih primjera. Na kraju sata će im se zadati zadatak osmišljavanja scenografije i izrade skice za kratke ulomke iz odabranih književnih djela koja se nalaze na popisu obaveznih djela Nastavnog plana i programa za gimnazije

⁷⁵ Skupina autora, *Čitanka 1: udžbenik za 1. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2011.

⁷⁶ Skupina autora, *Čitanka 2: udžbenik za 2. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 1999.

⁷⁷ Skupina autora, *Čitanka 3: udžbenik za 3. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2001.

⁷⁸ Skupina autora, *Čitanka 4: udžbenik za 4. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2001.

za Hrvatski jezik. U šestom tjednu s učenicima se analiziraju i međusobno uspoređuju njihove skice i zamisli. Učenike se dijeli u grupe i međusobno se dogovaraju svi detalji važni za izradu glavnog zadatka, uključujući i vremenska ograničenja i rokove u kojima pojedini elementi zadatka trebaju biti izvršeni. Pritom se učenicima daju i smjernice koje im mogu u njihovom radu pomoći. Sedmi tjedan svaka učenička grupa donosi skice za svoj dio književnog predloška, koje se potom zajednički analiziraju te odabiru one na temelju kojih će se izraditi scenografija za školsku predstavu. Tijekom iduća tri tjedna održavaju se sastanci na kojima učeničke grupe jedne drugima pokazuju i komentiraju svoj dotadašnji napredak. Jedanaesti tjedan projektne nastave izvodi se školska predstava.

U pogledu vrednovanja učenika po završetku projektne nastave, ocjena će se svakog pojedinog učenika temeljiti na izvršavanju svih zadataka (pritom poštujući zadane vremenske rokove) te zalaganju i redovitom pohađanju nastave.

Jedan od glavnih ciljeva ove projektne nastave poticanje je učenika za uočavanje važnosti likovnih aspekata scenografije pomoću kojih se u najvećoj mjeri može predočiti ugođaj, kao što se pomoću scenografije može prenijeti i poruka određenog dramskog djela. Učenici će nakon pohađanja projektne nastave gledajući različita dramska, operna i filmska djela moći samostalno prepoznavati i protumačiti različite scenografske postupke te ih uzimati u obzir prilikom stvaranja dojma i procjene gledanog umjetničkog djela kao cjeline. Budući da se glavni zadatak izvodi u grupama, učenici će moći razviti svoje socijalne i komunikacijske vještine. Nadalje, zadaci koje će učenici dobivati tijekom održavanja projekta, ponajviše glavni zadatak, dodatno će poticati njihovu kreativnost (koje na redovnoj nastavi predmeta *Likovne umjetnosti* često nedostaje) te maštovitost.

3.1. Uvodno predavanje

Na uvodnome predavanju učenicima se predstavlja struktura i vremenik projektne nastave, kao i način vrednovanja njihovog rada i zalaganja tijekom održavanja projekta. Najavljuju im se također svi zadaci te datumi do kojih će ih trebati izvršiti, uključujući i glavni zadatak, izradu scenografije za izvedbu školske predstave *Hamlet* Williama Shakespearea te ih se potiče da već sada, ako već nisu, započnu s čitanjem tog književnog djela, budući da će podijeljeni u pet grupa morati osmisliti scenografiju na temelju jednog od pet činova, koliko ih djelo ukupno sadrži. Nakon predstavljanja projekta, učenicima se postavljaju pitanja vezana uz pojam *scenografija*: Jesu li ikada čuli za taj pojam? Znaju li što on znači? Od kojih riječi je taj pojam nastao? Što sve uključuje? Tko su scenografi? Gdje sve scenografiju oko nas možemo susresti? Mogu li navesti neki film ili dramsko djelo čija su ih se scenografska rješenja naročito dojmila i zašto? Što sve uključuje posao

scenografa? Zatim im se zadaje prvi zadatak koji će trebati napraviti, ovisno o temi, za nastavni sat u drugom ili trećem tjednu nastave. Učenici će se podijeliti u pet grupa te dobiti pismene upute [Prilog 5.1.] u kojima je navedena zadana literatura te poglavlja koja svaka grupa treba pročitati i na temelju njih, obraćajući posebnu pozornost na naznačene pojmove vezane uz teme svake od pet učeničkih grupa, održati izlaganje pred ostalim učenicima u trajanju od petnaest minuta služeći se pritom powerpoint prezentacijom koju će sami izraditi. Prva, druga i treća grupa svoja će izlaganja održati u drugom, a četvrta i peta grupa u trećem tjednu nastave.

3.2. Drugi i treći tjedan projektne nastave

Drugi i treći tjedan projektne nastave posvećen je upoznavanju učenika s poviješću kazališta, pritom posebnu važnost dajući vizualnom aspektu, razvoju scenografskog oblikovanja i izgledu pozornice u pojedinim povijesno-stilskim razdobljima. Učeničke grupe jedne drugima na temelju uputa dobivenih na uvodnome predavanju izlažu, uz powerpoint prezentaciju, odabrana poglavlja iz literature [Prilog 5.1.] pri čemu obavezno trebaju u svoja izlaganja uključiti pojmove koji su u pismenim uputama za izlaganja navedeni. Literatura pomoću koje su učenici pripremili svoja izlaganja je knjiga *Istorija pozorišta* Cesarea Molinarija iz 1972. godine. (srpsko izdanje), koju smatram najprikladnijom za učenike srednjih škola zbog jednostavnijeg načina pisanja, jasno pojašnjenih pojmova i periodizacije kazališne povijesti te velike raznolikosti slikovnog materijala u odnosu na ostale primjere literature koje se odnose na povijest kazališta, pri čemu se ponajprije osvrćem na one pisane na hrvatskom jeziku.

Prva grupa istražuje povijest kazališta primitivnih naroda i razdoblja antike. Kazalište primitivnih naroda već je oblikovalo najvažnije kazališno-predstavljачke pretpostavke kao što su prostor za igru i gledatelje, određeni tekst ili njegov nacrt, izvođači i posebna odjeća, to jest kostimi.⁷⁹ Među mnogim narodima, čija je glavna djelatnost bila zemljoradnja, izvodile su se kazališne igre — u kojima je sudjelovala cijela zajednica — prilikom smjena godišnjih doba koje možemo nazvati i *obredima* budući da im je cilj bio slavljenje obnove ciklusa od čije pravilnosti ovisi opstanak zajednice. Općenito su ciklusi rađanja i umiranja bili najčešći povod primitivnim narodima za osmišljavanje i izvođenje dramskih predstava, ponajprije kao oblik prenošenja mitsko-kulturne baštine. U tim kazališnim igrama se prostor u kojem se odigrava radnja ne oblikuje pomoću mnogobrojnih scenografskih sredstava (rekvizita i kulisa, na primjer) nego glumci sve vizualne aspekte radnje dočaravaju pantomimom i gestikulacijama svojih tijela. Ipak, važnu ulogu u

⁷⁹ Usp. Kazalište, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31016> (posljednji put pregledano 11.9.2019.)

tim igrama imaju maske, s kojima su se uvijek povezivale posebne moći te su imale različita značenja i tumačenja u pojedinim zajednicama i plemenima. Učenici trebaju upamtiti koja su likovna obilježja karakteristična za kazališne igre primitivnih naroda te koje su glavne teme i ciljevi tih igara. Porijeklo antičkog grčkog teatra seže u šesto stoljeće prije Krista, kada se iz svečanosti u slavu boga Dioniza razvija tragedija. U to vrijeme su se djela izvodila u *orkestri*, kružnom prostoru usred amfiteatralnog gledališta zbog čega se izvedbeni prostor nije dodatno opremao. U petom stoljeću prije Krista u pozadinu orkestre dodaje se *skena*, arhitektonska konstrukcija koja dobiva funkciju dekorativnog elementa. U doba Sofokla na pozornici se pojavljuju i prve kulise: oslikani panoi koji su se nalazili na *prosceniju*. Tijekom četvrtog stoljeća prije Krista postupno se mijenja izgled kazališnog prostora spajanjem *skene* i *orkestre* u jedinstven prostor. *Skena* postaje pravom pozornicom tek u doba helenizma, a *orquestra* dijelom postaje gledalište za istaknutije članove društva. Takav način uređenja teatra nastavlja se u rimskom razdoblju, kada pozornica dobiva oblik podija sa stražnje strane omeđen visokim zidom (*scenae frons*) koji je mogao biti ukrašen stupovima, nišama koji su se ponekad i oslikavali. I u grčko i u rimsko doba glumci su tijekom predstave nosili maske, čiji je izgled ovisio o dramskoj vrsti kojoj određena predstava pripada. Najčešće izvođene dramske vrste su tragedija, komedija i satirska igra. Učenici trebaju u svome izlaganju naglasiti od kojih se djelova sastoji antičko kazalište, to jest kada su se tijekom stoljeća pojedini kazališni elementi mijenjali i dodavali. Isto tako, trebaju objasniti utjecaj grčkog načina gradnje i uređenja teatra na onaj rimski te navesti primjere maski koje su glumci nosili u pojedinim dramskim vrstama.⁸⁰

Druga grupa istražuje povijest kazališta iz doba srednjeg vijeka. Tijekom srednjeg vijeka drama svjetovnog karaktera, koja je tijekom antike prevladavala, gotovo ne postoji. Naslijeđe antičke kulture može se prepoznati tek u nastupima *žonglera* i *ministrela* (pjevača-pjesnika) kao nastavku tradicije *mima*. Daleko raširenija bila je liturgijska drama koja se najprije izvodila tijekom crkvenog obreda, dakle u crkvi s oltarem kao središtem radnje. Postupno se crkveni obred širio uvođenjem dodatnih dijaloga (*tropa*) te zborova (koji su dodatno pojašnjavali radnju), što dovodi do pravih dramskih predstava, u kojima su uloge (muške i ženske) tumačili svećenici. Daljna proširenja dramskog obreda dovode do razvoja crkvenih prikazanja, koja su se izvodila izvan crkve i bila su potpuno odvojena od liturgijske ceremonije, premda su ih i dalje postavljali svećenici. Najčešće vrste liturgijske dramu bili su misteriji, pasije i mirakuli koji su prikazivali pojedine priče iz Svetog pisma (koje je prema shvaćanju srednjovjekovnog katolika početak i kraj svega znanja) te života svetaca. Liturgijsku dramu obilježava simultano ustrojstvo pozornice, koja je bila podijeljena na mnogo malih, poredanih jednih pored drugih, različitih scenografskih elemenata koji

⁸⁰ Usp. Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, Beograd: Vuk Karadžić, 1972., str. 11-72.

predstavljaju mjesta u kojima se odvijaju razne faze radnje. To je omogućavalo glumcima da istovremeno uprizore nekoliko epizoda na raznim mjestim pozornice, a nosili su kostime koji su ovisili o ličnosti pojedinog lika (kojeg tumače), kao i ukusu i mogućnostima samih glumaca. Učenici trebaju u svom izlaganju naglasiti kako je tekao razvoj liturgijske drame, teme koje su se u njima najčešće izvodile, kao i da je usprkos prevlasti liturgijske drame ipak vidljivo i naslijeđe antike postojanjem žonglera i ministrela.⁸¹

Treća grupa istražuje povijest kazališta renesanse i baroka. Tijekom renesanse ponovno se izvode djela antičke književnosti, kao što i općenito oživljava nanovo zanimanje za antičku kulturu. Pod utjecajem antičke drame razvija se u Italiji *commedia erudita*. Tijekom renesanse mnogi poznati likovni umjetnici su opremali kazališne pozornice, primjerice Leonardo da Vinci, Rafael i Andrea Mantegna, koristeći se pritom perspektivom kao glavnim počelom. Sredinom šesnaestog stoljeća Sebastiano Serlio postavlja načela o trima temeljnim tipovima pozornice namijenjenima pojedinoj dramskoj vrsti (tragedija, komedija i pastoral). Gledalište zadržava mnoga obilježja starorimskog oblikovanja kazališnog prostora, zadržavajući *caveas* i *scenae frontem* na kojoj je dubina prostora bila također perspektivno naznačena. Pozornica postupno postaje iluzionistički prostor, što će se nastaviti u baroknom razdoblju. U Engleskoj se krajem šesnaestog stoljeća grade posebne kazališne građevine valjkastog oblika od drva i opeke s otvorenim krovom. U tim kazalištima pozornica je bila prazan podij sa zastorom u pozadini koji je nagovještavao neku prostoriju ili krajolik, što poznajemo pod nazivom *shakespearska pozornica*.⁸² Takva se pozornica nije sastojala od kulisa i dekoracija kakve su se mogle vidjeti u talijanskim kazalištima, a čak su se i povijesne drame izvodile u suvremenim kostimima.⁸³ Tijekom baroka razvija se dalje iluzionističko oblikovanje scenskog prostora sa sve većim naglaskom na što raskošnije arhitektonske i dekorativne konstrukcije te se grade sve veća kazališna zdanja. Učenici trebaju prilikom izlaganja staviti naglasak na ponovnom vraćanju zanimanja za antičku književnost, to jest antičku kulturu općenito. Isto tako potrebno je navesti tijek razvoja gradnje kazališta i opremanja pozornice u razdobljima renesanse i baroka te usporediti opremanje i izgled pozornice talijanskih i engleskih kazališta toga doba.⁸⁴

Četvrta grupa učenika istražuje poglavlja u literaturi vezana uz razdoblja romantizma i devetnaestog stoljeća. Tijekom sedamnaestog i osamnaestog stoljeća prevladava renesansno-barokni stil u opremanju kazališnog prostora, a nastavlja se i u razdoblju romantizma. Međutim doba romantizma karakterizira i veliki utjecaj srednjovjekovne kulture, što je vidljivo na primjerima

⁸¹ Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, 1972., str. 73-108.

⁸² Usp. *Kazalište*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31016> (posljednji put pregledano 11.9.2019.)

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, 1972., str. 109-216.

povijesnih drama u čijim se inscenacijama kulise oslikavaju u stilu srednjovjekovnih dvoraca ili katedrala, kao i u izradi rekvizita i kostima. Jednom od temeljnih zadaća kazališta bila je naime oživjeti sliku prošlosti kao što je i jedna od osnovnih načela romantičarskog pokreta zaštita povijesnih vrijednosti od propadanja. Scenografija više nema samo dekorativno značenje niti ulogu obične pozadine, već zajedno s kostimima postaje bitan element predstavljanja vremena i prostora jer uz radnju pomaže gledatelju ponovno doživjeti prošlost. Uvijek je bila slikana, međutim više se ne sastoji samo od kulisa i pozadine, nego i od dodatnih trodimenzionalnih elemenata. Polovicom devetnaestog stoljeća javljaju se prvi pokušaji reforme nakon što dolazi do zasićenja romantičarskog načina opremanja scenskog prostora; u Njemačkoj se naglasak počinje stavljati na faktografski realizam i naturalizam. Učenici trebaju usvojiti osnovna obilježja opremanja kazališta u doba romantizma te obilježja novijeg, realističnijeg stila inscenacije dramskih djela polovicom devetnaestog stoljeća.⁸⁵

Peta grupa istražuje povijest kazališta dvadesetog stoljeća. Nakon što se polovicom devetnaestog stoljeća već započinje s kazališnom reformom u Njemačkoj, engleski scenograf Edward Gordon Craig krajem istog stoljeća započinje značajniju reformu koja će utjecati na veliki broj scenografa dvadesetog stoljeća. Zagovarao je odbacivanje slikovitosti panoramskih inscenacija (koje su dotada u opremanju scene dominirale) kako bi ostvario arhitektonski konstruiran prostor koji će isticati trodimenzionalnost i kojega će ravnopravno oblikovati svjetlo i sjena. Drugi veliki reformator iz istog vremena Adolf Appia koristi se stilizacijom u obliku širokih ploha intenzivno osvijetljenih boja i oblika, protiveći se šarenilu i kićenosti koje su još u njegovo vrijeme bile prisutne, naročito u insceniranju opernih djela. Njihove ideje preuzimaju mnogi scenografi dvadesetog stoljeća koji su željeli modernizirati kazalište napuštajući ilustrativnu scenografiju. Umjetnost dvadesetog stoljeća obilježava pojava raznih avangardnih pokreta, a mnogi poznati umjetnici koji su pripadali tim pokretima bili su ujedno i scenografi, primjerice Henri Matisse, Pablo Picasso, Georges Braques i Gino Severini.⁸⁶ U izlaganju učenici trebaju naglasiti važnost Edwarda Gordona Craiga i Adolfa Appie kao najutjecajnijih reformatora u polju scenografije koji će izvršiti utjecaj na najveći dio scenografa dvadesetog stoljeća naglašavajući sva važna obilježja njihove reforme. Također je potrebno navesti primjere avangardnih pokreta koji su se svojim načelima i idejama dotaknuli i scenografskog oblikovanja.⁸⁷

U drugome tjednu izlažu prve tri grupe, a u trećem četvrta i peta grupa. Nakon što posljednje dvije grupe završe sa svojim izlaganjima, učenicima se navodi da su i mnogi poznati likovni umjetnici, od kojih su se nekima već susreli ili će se tek susresti na satovima predmeta *Likovna*

⁸⁵ Ibid., str. 229-286.

⁸⁶ Usp. *Scenografija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54811> (posljednji put pregledano 10.9.2019.)

⁸⁷ Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, 1972., str. 297-320.

umjetnost, izrađivali nacрте te opremali kazališna i filmska djela. Pokazuje se učenicima primjer nacрта dekora Ljubove Popove za dramu *Veličanstveni rogonja* [Slikovni prilog 7.1.]. Postavljaju im se pitanja: *Jeste li već čuli za tu umjetnicu? Kada je živjela? Zna li kojemu stilske pravcu pripada? Kako biste mogli opisati prikazani nacrt dekora?* Režiser predstave, Vselovod Emiljevič Mejerholjd, postavljajući ovo dramsko djelo ostvaruje dinamične i voluminozne scenske konstrukcije.⁸⁸ Inspiriran umjetnošću konstruktivista angažira Ljubovu Popovu da izradi tzv. scensku mašinu koja će omogućiti glumačku igru, biti pokretljiva, sračunata i za predstave na otvorenom, to jest mora biti mnogostruko upotrebljiva, a sama predstava je značajna zbog činjenice da se po prvi puta primjenjuje biomehanika, Mejerholjdov sustav glumačkog treninga.⁸⁹ Nakon toga učenicima se pokazuje jedan primjer scenografije filmskog djela, reprodukcija scenografske izvedbe Salvadora Dalíja za film *Spellbound* Alfreda Hitchcocka iz 1945. godine [Slikovni prilog 7.2.]. Postavljaju im se pitanja: *Što znate o ovome umjetniku? Kojem umjetničkom pravcu pripada? Opišite prikazanu scenografsku izvedbu. Kakav dojam na vas ostavlja? Jeste li gledali ovaj film?* Prikazana scena, naime, opisuje na nadrealističan način noćnu moru glavnog lika, a u njoj možemo vidjeti nemoguće arhitektonske konstrukcije, dugačke sjene i krajolik karakterističan za Dalíjev slikarski opus.⁹⁰ Međutim, učenicima se dodaje da su često i sami pisci smišljali i crtali skice za scenografije svojih djela. Jedan od primjera je Johann Wolfgang Goethe i njegova skica za dekor drame *Ifigenija* [Slikovni prilog 7.3.]. Učenike se pita: *Kada je ovaj književnik živio? Zna li čime se bavio osim pisanja? U koje biste ga stilske pravce smjestili i zašto? Jeste li čitali neko njegovo književno djelo? Jeste li čitali ovu dramu? Opišite skicu.* Naposljetku se učenike upoznaje i sa hrvatskim poznatim likovnim umjetnicima koji su ujedno bili i scenografi te im se navode neki od njih: Tomislav Krizman, Mirko Rački, Edo Murtić, a pokazuje im se fotografija scenografije Ljube Babića za dramu *Pustolov pred vratima* Milana Begovića iz 1926. godine [Slikovni prilog 7.4.]. Potiče se učenike da opišu sve što vide na fotografiji. Pojašnjava im se da Ljubo Babić prvi među scenografima sa naših prostora raskida s još uvijek zamjetljivim iluzionističkim rješavanjem scenskog prostora pritom izbjegavajući dekorativnost⁹¹, čime započinje razvoj moderne hrvatske scenografije, nasuprot idealu povijesne vjernosti koji je zastupao Tomislav Krizman.⁹² Nakon što su se upoznali s primjerima scenografskih ostvarenja odabranih poznatih umjetnika te prošli kroz cijelu povijest kazališta, učenicima se postavlja pitanje: *Kako možemo postati scenografi? Gdje se*

⁸⁸ Milenko Misailović, *Dramaturgija scenskog prostora*, Novi Sad: Sterijino pozorje - „Dnevnik“, 1988., str. 250.

⁸⁹ Milenko Misailović, *Dramaturgija scenskog prostora*, 1988., str. 251-252.

⁹⁰ Anna Marotta i Rosanna Netti, *Image and Imagination as Therapeutic Support. Know Oneself and Re-Educate Oneself through Vision*, https://www.researchgate.net/figure/Salvador-Dali-scenography-of-the-film-Io-ti-salvero-Spellbound-1945-directed-by_fig3_322582991 (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

⁹¹ Nikola Batušić, *Povijest hrvatskog kazališta*, Zagreb: Školska knjiga, 1978., str. 364.

⁹² Usp. *Scenografija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54811> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

za taj posao možemo obrazovati? Predmet scenografija doista postoji na nekim fakultetima u Hrvatskoj. Na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu postoji izborni kolegij *Scenografija i kostimografija* na odsjeku snimanja u sklopu kojega se obrađuje filmska, televizijska i kazališna scenografija.⁹³ Nadalje, na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, na preddiplomskom studiju industrijskog dizajna i vizualnih komunikacija održavaju se izborni kolegiji *Scenografija 1*⁹⁴ i *Scenografija 2*⁹⁵. Kolegij *Scenografija* na Tekstilno-tehnološkom fakultetu mogu pohađati studenti diplomskih studija Dizajna tekstila, Modnog dizajna, Kostimografije te Teorije i kulture mode.⁹⁶ Jedini studij u Hrvatskoj, ali također i u susjednim zemljama, koji obrazuje buduće scenografe preddiplomski je sveučilišni studij pod nazivom *Kazališno oblikovanje* na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku, na koji se nadovezuje diplomski studij *Scenografije*. Studenti koji upišu ovaj studij moći će se baviti kazališnom, filmskom i televizijskom scenografijom, raditi na postavljanju multimedijalnih izložbi te baviti se dizajnom interijera.⁹⁷

3.3 Četvrti tjedan projektne nastave

Na nastavnom satu četvrtog tjedna projekta učenicima se pokazuju primjeri scenografskih ostvarenja suvremenih izvedbi dramskih djela, kao i odabrani primjeri opernih djela. Nakon što su na prethodna sata učenici prošli cijelu povijest kazališta upoznavši se sa najvažnijim obilježjima i tijekom razvoja scenografskog oblikovanja tijekom stoljeća od primitivnih naroda i antike pa sve do dvadesetog stoljeća, smatram važnim približiti im i neke od suvremenih načine scenografskog oblikovanja na primjerima kazališnih predstava iz posljednjih nekoliko godina.

Najprije se učenicima postavlja pitanje mogu li imenovati neku nagradu, bilo u Hrvatskoj bilo u svijetu, koja se dodjeljuje za najbolju kazališnu scenografiju. Potom se učenicima pokazuju tri fotografije [Slikovni prilozi 7.4, 7.5., 7.6.] koje prikazuju ulomke iz kazališnog djela *Snježna kraljica*, nastalog prema istoimenoj bajci Hansa Christiana Andersena, za čiju je scenografiju Irena Kraljić dobila Nagradu hrvatskog glumišta 2018. godine. Smatram da je važno učenicima pokazati i primjere hrvatskih scenografa, ponajviše zato što je u ovome slučaju riječ o predstavi koju mogu otići i sami pogledati u gradsko kazalište *Trešnja* u Zagrebu te tako moći još pomnije i izravnije, u

⁹³ Usp. *Scenografija i kostimografija*, http://snimanje.adu.hr/studij/programi/prog_kolegij20.html (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

⁹⁴ Usp. *Scenografija 1*, <https://www.studij dizajna.com/content/scenografija-1> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

⁹⁵ Usp. *Scenografija 2*, <https://www.studij dizajna.com/content/scenografija-2> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

⁹⁶ Usp. *Scenografija*, <http://www.ttf.unizg.hr/index.php?str=514&kolegij=302> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

⁹⁷ Usp. *Scenografija – diplomski sveučilišni studij*, <http://www.uaos.unios.hr/diplomski-sveucilisni-studij-scenografija/> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

živo, razumjeti odnos scenografije i kazališne predstave u cjelini. Isto tako, na ovom primjeru će moći vidjeti da se i minimalističkim oblikovanjem scenskog prostora može postići željeni ugođaj i ispričati određena radnja. Pitanja koja se postavljaju učenicima: *Jeste li čitali ovu bajku? O čemu se u njoj radi, možete li prepričati njezinu radnju? Kakav je dojam ona na vas ostavila? Opišite scenografiju predstave koja je nastala prema toj bajci. Što mislite, kakvu atmosferu je umjetnica ovakvom scenografijom željela dočarati?* Učenici trebaju prepoznati minimalizam u scenografskom oblikovanju pozornice te simboličko značenje plave boje vidljive i u osvjetljenju i na kulisama koja se, u skladu s radnjom predstave, povezuje s hladnoćom i zimom.

Učenicima se nakon toga prikazuje kratak videoisječak iz mjuzikla *An American in Paris* iz 2018. godine [Videoisječak 9.1.], za koji je Bob Crowley dobio nagradu Laurence Olivier za najbolju scenografiju (u originalu *Set design*). Ovaj primjer odabran je kako bi se učenike upoznalo i sa žanrom mjuzikla te koliko se ta scenska vrsta razlikuje i koliko je slična u pogledu scenografskog oblikovanja s dramskim vrstama s kojima su se na projektnoj nastavi već upoznali. Učenicima se ukratko prepričava radnja mjuzikla, nastalog prema istoimenom filmu Vincentea Minellija iz 1951. godine, te im se postavljaju pitanja: *Opišite scenografska rješenja koja ste u ovom isječku vidjeli. U koje biste vrijeme smjestili radnju mjuzikla? Zašto? Rekli smo da je ovaj mjuzikl nastao prema predlošku istoimenog filma. Što mislite koje su sličnosti, a koje razlike između filmske i kazališne scenografije?* Učenici trebaju primijetiti da se na pozornici nalazi više scenografskih elemenata nego na primjeru *Snježne kraljice*, ali da je ipak scenski prostor stiliziran i lišen velike količine detalja. Isto tako trebaju primijetiti korištenje videoprojekcije na platno koje se nalazi u stražnjem djelu pozornice, a doprinosi cjelokupnom ugođaju i pomaže u dočaravanju pojedinih zemljopisnih lokacija. Također trebaju uzimajući u obzir da je riječ o mjuziklu, dakle vrsti scenskog djela koje u sebi sadrži i elemente drame, glazbe i plesa, prepoznati da su scenografski elementi (rekviziti, kulise) razmješteni po pozornici tako da ostave dovoljno mjesta izvođačima za plesnu koreografiju.

Prikazuje se videoisječak iz drame *The Ferryman* [Videoisječak 9.2.] za koju je 2019. godine Rob Howell osvojio nagradu Tony za najbolju scenografiju (u originalu *Scenic Design*). Ovaj primjer odabran je zato da učenici vide i primjer suvremenog kazališnog djela čija scenografija obiluje brojnim detaljima i posve realistično prikazuje interijer kuće u kojoj se radnja drame odvija. Nakon što se učenike uputi u radnju ovog djela, započinje se razgovor o isječku koji su upravo pogledali: *Opišite uređenje pozornice. Kako je unutrašnjost kuće prikazana? Prisjetite se scenografije za „Snježnu kraljicu“. Koje razlike možete navesti u scenografskim izvedbama ove dvije predstave?* Učenici trebaju prepoznati razlike između ovog i prethodna dva primjera, to jest primijetiti realističan i vrlo detaljan pristup opremanju scene na primjeru ove drame.

Prikazuje se reprodukcija skice za kraj prvog čina opere *Čarobna frula* Wolfganga Amadeusa Mozarta, scene kada Sarastro dolazi u kočiji koju vuku lavovi [Slikovni prilog 7.8.]. Kako bi se učenicima približila i scenografija vezana uz opernu umjetnost, odabran je primjer Mozartove opera koja se nalazi i u obaveznom Nastavnom programu za gimnazije za predmet *Glazbena umjetnost*, a obrađuje se u drugom razredu svih gimnazijskih programa. Nadalje, operu *Čarobna frula* smatram dobrim primjerom za učenike jer se na njemu može ukazati, s obzirom na veliki broj izvedbi ovoga djela tijekom povijesti, na različit pristup scenografskom rješavanju pozornice tijekom različitih povijesnih razdoblja. Autori skice su Joseph i Peter Schaffer. Učenicima se postavljaju pitanja: *Što već znate o ovome skladatelju? Kada je živio? Kojemu stilskome razdoblju pripada? Koje njegove skladbe znate? Koje opere? Jeste li već gledali ili poslušali ovu operu? O čemu se u njoj radi? Joseph i Peter Schaffer su scenografiju osmislili za izvedbu ove opere iz 1793. godine, dakle dvije godine nakon smrti samog skladatelja. Opišite skicu? Kako izgleda pozornica, kako je opremljena?* Učenici trebaju prepoznati tradicionalan pristup u osmišljavanju scenskog prostora te pridavanje velike pozornosti povijesnoj točnosti u odabiru kostima te arhitektonske pozadine. Zatim učenici gledaju videosječak istog prizora, ali iz izvedbe iz 2006. godine [Videosječak 9.3.]. Potiče ih se da usporede oblikovanje i umjetnički pristup izradi scenografije iz vremena bliskog životu skladatelja i iz suvremenog doba, a trebali bi moći zamijetiti modernistički pristup u scenografiji novije izvedbe, to jest jednostavnost izgleda pozornice te korištenje intenzivnih boja. Učenike se potiče da razmisle je li moguće prenijeti operu na film te po čemu se razlikuju živa kazališna izvedba i filmski medij. Pokazuje im se ulomak iz filmske verzije *Čarobne frule* Ingmara Bergmana iz 1975. godine [Videosječak 9.4.], koji prikazuje isti prizor kao i prethodna dva primjera. Ponovno se učenike potiče da usporede Bergmanovu interpretaciju ovog prizora s onim kazališnima iz 1793. i 2006. godine. Učenici bi trebali primijetiti razlike u scenografskom oblikovanju opere u kazališnoj i filmskoj izvedbi, konkretnije način oblikovanja prostora koji je mnogo realističniji i vjerniji izvedbama iz Mozartova vremena u filmskoj ekranizaciji. Potom im se dijeli vježba koju će na satu samostalno ispuniti, a na kraju sata će se zajednički riješiti na ploči [Prilog 5.2.].

3.4. Peti tjedan projektne nastave

Nakon što su se s učenicima na prethodnome satu obradili odabrani primjeri scenografije na dramskim i opernim djelima, na petome satu će se bliže upoznati sa filmskom scenografijom, u koju ih se uvelo prošli tjedan pokazivanjem isječka iz filmske verzije *Čarobne frule* Ingmara Bergmana. Primjeri su odabrani uzimajući u obzir razvoj scenografskog oblikovanja prostora tijekom povijesti

filmske umjetnosti. Na početku sata postavljaju im se pitanja: *Koje vizualne elemente prve primjetite prilikom gledanja filma? Možete li izdvojiti neki film čija vas se scenografija naročito dojmila? Zašto? Što mislite, na što se sve treba obraćati pozornost tijekom osmišljanja scenografije za neko filmsko djelo?*

Prvi primjer koji se prikazuje je isječak iz nijemog filma *Kabinet doktora Caligarija* Roberta Wienea iz 1920. godine [Videoisječak 9.5.]. Učenicima se postavljaju pitanja: *Jeste li već gledali ovaj film? O čemu se u njemu radi? Opišite scenografiju koju ste vidjeli u ovom isječku. Podsjeća li vas možda na djela nekih poznatih umjetnika? Kojih? Kakav je ugođaj postignut ovakvom inscenacijom? Što mislite, koliko važnu ulogu u ovom filmu ima scenografija? Kabinet doktora Caligarija smatra se prvim ostvarenjem njemačkog filmskog ekspresionizma i prvi komercijalni film oblikovan radikalno modernističkim stilom te glumu uklapa u scenografiju koju podređuje vizualnom oblikovanju omogućivši time raskid s naturalističkom motivacijom likova i reprezentacije.⁹⁸ Scenografija je nadahnuta slikarskim djelima ekspresionističkih umjetnika kao što su slikari skupine *Die Brücke*, Robert Delaunay i Lyonel Feininger te se može na pokazanom isječku filma vidjeti oblikovanje scenografije oslikanim sjenama i drastično iskošenim perspektivama, karakteristikama koje bi učenici trebali prepoznati.⁹⁹*

Zatim se pokazuje videoisječak iz filma *Kleopatra* Josepha Lea Mankiewicza iz 1963. godine [Videoisječak 9.6.]. Učenicima se postavljaju pitanja: *Jeste li već gledali ovaj film? Zna li koje povijesne događaje opisuje? Opišite scenografiju prikazanu u ovom isječku. Što se takvom scenografijom željelo postići? Film Kleopatra jedan je od najpoznatijih holivudskih povijesnih spektakla koji su bili popularni i često snimani tijekom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. U tim filmovima naročito se njeguje umjetna scenografija, nastojeći što spektakularnije rekonstruirati prošlost i povijesne događaje.¹⁰⁰ Film Kleopatra dobio je 1964. godine nagradu Oscar za najbolju scenografiju. Učenici bi na prikazanom isječku, koji prikazuje svečani ulazak Kleopatre i njezine pratnje u grad Rim, trebali prepoznati raskošnu scenografiju koja doprinosi spektakularnoj atmosferi koja karakterizira ovaj film te pridavanje velike važnosti povijesnoj točnosti u pogledu izrade arhitektonskih elemenata te odabiru kostima i oblikovanju frizura.*

Prikazuje se sljedeći primjer, ulomak iz filma *Kradljivci bicikla* Vittoria de Sice iz 1948. godine [Videoisječak 9.7.]. Nakon gledanja, učenike se pita: *Možete li opisati što se događa u isječku koji ste upravo odgledali? Usporedite scenografiju ovoga filma sa prethodnim koji smo obradili. Koje razlike primjećujete? Kakav dojam na vas ostavlja scenografska izvedba ovog filma? Što mislite što se ovakvom scenografskom izvedbom željelo postići? Zna li kojem stilskom pravcu*

⁹⁸ Usp. *Kabinet doktora Caligarija*, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=756> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Usp. *Scenografija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54811> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

ovaj film pripada? *Kradljivci bicikla* film je koji pripada stilskom pokretu poznatim pod nazivom *talijanski neorealizam*, a umjetnici koji su tome pokretu pripadali izrazito su naglašavali važnost izravnog, gotovo dokumentarističkog pristupa u snimanju filmova koji su se snimali na izvornim lokacijama. Ljudi koji su se u tim filmovima pojavljivali i tumačili različite uloge često nisu bili školovani niti profesionalni glumci.¹⁰¹ Na odabranom primjeru iz filma učenici bi ove karakteristike neorealističkog filma trebali prepoznati primjećujući izvornu lokaciju, tipičnu talijansku ulicu koja se nalazi u siromašnjoj gradskoj četvrti u kojoj živi protagonist filma, prikazanu bez ikakvog uljepšavanja i dotjerivanja.

Slijedi ulomak iz filma *Ratovi zvijezda IV: Nova nada* Georgea Lucasa iz 1977. godine [Videoisječak 9.8.]. Učenicima se postavljaju pitanja: *Jeste li već gledali ovaj film? Jeste li pogledali i ostale dijelove iz cijelog serijala? Koja je glavna tema ovog filmskog serijala? Usporedite scenografiju iz ovo videoisječka sa primjerima scenografskih rješenja iz prijašnjih filmskih naslova. Koje inovacije primjećujete? Gdje se sve odvija radnja u videoisječku?* Ovaj film smatra se, zahvaljujući iznimnom komercijalnom uspjehu, prekretnicom unutar američke filmske industrije ponovnim uzdizanjem žanra znanstvene fantastike. Serijal *Ratovi zvijezda* obiluje spektakularnim vizualnim rješenjima i epskim pripovijedanjem te doprinosi razvoju upotrebe specijalnih efekata, to jest korištenju računalne (digitalne) obrade scenografije.¹⁰² Film *Ratovi zvijezda IV: Nova nada* također osvaja nagradu Oscar za najbolju scenografiju 1978. godine. Na prikazanom videoisječku učenici trebaju primijetiti upotrebu specijalnih efekata kojima se nastoji gledatelju što izražajnije prikazati imaginarni svemirski prostor te leteće objekte koji se u tom prostoru kreću. Učenici bi trebali razumjeti koliko bi to bilo teško postići bez dodatne računalne obrade scenografije.

Posljednji filmski primjer koji se prikazuje je ulomak iz filma *Pakao* Daria Argenta iz 1980. godine [Videoisječak 9.9.]. Započinje se razgovor s učenicima uz pitanja: *Jeste li već gledali neki film ovog redatelja? Što vas se najviše dojmilo u ovom videoisječku? Kakav je odabir boja na kulisama? Kakav je dojam scenografija ostavila na vas? Imenujte filmski žanr kojemu ovaj film pripada.* *Pakao* je talijanski horor film redatelja Daria Argenta, jednoga od najvažnijih predstavnika talijanskog filma strave te *giallo* žanra. Već se svojim najranijim filmovima s početka sedamdesetih godina istaknuo kao vrhunski likovni stilist žanra koristeći obilato jake, visokozasićene boje i neobičan dekor, što će učenici na prikazanom videoisječku i sami moći vidjeti te osjetiti napetost i jezovitost koju upotreba jarkih i kontrastnih boja (u videoisječku plave i crvene boje) uz pomoć snažnog kontrasta svjetlih i tamnih ploha — te odabira izrazito dramatične glazbene pozadine —

¹⁰¹ Usp. *Neorealizam*, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1192> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

¹⁰² Usp. *Zvezdani ratovi*, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2107> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

dočarava.¹⁰³

Pred kraj sata učenicima se zadaje zadatak za sljedeći tjedan, a koji će ih uvesti u glavni zadatak koji ih uskoro očekuje. Svaki učenik dobit će popis djela [Prilog 5.3.] među kojima će trebati odabrati jedno dramsko djelo za čiji će ulomak (naveden u zadatku) trebati osmisлити scenografiju te ju skicirati. Učenici mogu izraditi koliko god skica žele, u likovnoj tehnici po izboru na papiru dimenzija A4 te će ih se zajednički analizirati i uspoređivati na sljedećem satu.

3.5. Šesti tjedan projektne nastave

Učenici pokazuju skice svojih scenografskih rješenja odabranog tekstovnog dramskog predloška koji su dobili prethodni tjedan. Sve skice se stavljaju na spojene stolove kako bi se učenici i nastavnik mogli okupiti i okružiti stol te tako na jednom mjestu vidjeti sve crteže. Crteži koji prikazuju scenografske skice prema istim književnim predlošcima stavljaju se jedni pored drugih. Uspoređuju se različiti načini na koje su učenici pristupili osmišljavanju svojih inscenacija, posebice među onim skicama koje se odnose na isti predložak. Ovaj zadatak zamišljen je kao postupni uvod u onaj glavni, budući da su se učenici sada okušali u osmišljavanju scenografskog oblikovanja prema predlošku kraćih ulomaka uzetih iz dramskih djela. Sada se najavljuje glavni zadatak cijele projektne nastave: izrada scenografije za školsku predstavu koju će izvoditi učenici koji pohađaju dramsku sekciju pod vodstvom profesora hrvatskog jezika, a za glazbenu pozadinu će biti zaduženi učenici koji pohađaju glazbenu sekciju. Školska predstava je „Hamlet“, tragedija Williama Shakespearea podijeljena u pet činova. Učenici se dijele u pet grupa, a svakoj će se dodijeliti jedan čin iz drame na temelju koje će trebati najprije osmisлити i skicirati te naposljetku i realizirati zamišljenu scenografiju na školskoj pozornici na kojoj će odigrati predstava. Za sljedeći tjedan grupe trebaju smisliti osnovni izgled uređenja pozornice te razmisliti o tome kakve sve rekvizite i pozadinske kulise žele izraditi te koje bi materijale pritom koristili, a također trebaju i izraditi više skica koje će na idućem satu pokazati nastavniku i ostalim učeničkim grupama. Napominje im se da će za izradu cjelokupne scenografije, uključujući i postavljanje svih rekvizita i kulisa, imati na raspolaganju vremenski period u trajanju od tri tjedna, to jest sve će morati biti dovršeno do posljednje glumačke probe. Potiče ih se također da vode računa o ekonomičnosti (primjerice da se jedan rekvizit može upotrijebiti u više činova) što će zahtijevati suradnju ne samo učenika jedne grupe, nego i suradnju svih grupa. Svaka će grupa na idućem satu imati pet minuta da pokaže i pojasni svoje scenografske zamisli.

¹⁰³ Usp. *Dario Argento*, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=55> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

3.6. Sedmi tjedan projektne nastave

Učeničke grupe donose na sat skice svojih scenografskih ideja te izlažu jedne drugima na koji su način zamislili scensko opremanje pozornice za svoj čin. Nakon što svi učenici i nastavnik prouče sve pokazane skice, zajednički se odabiru skice za svaki pojedini čin tako da svih pet zajedno čine koherentnu i skladnu cjelinu. Nakon što se odaberu skice prema kojima će se izraditi scenografija za školsku predstavu, grupe konačno odlučuju na koji će način izraditi pojedine rekvizite, oslikati pojedine kulise te koje će materijale koristiti. Tijekom iduća tri tjedna neće se održavati nastava kao dosada, nego sastanci na kojima će grupe izvještavati o svojem napretku te podijeliti s nastavnikom i ostalim grupama eventualne poteškoće i dvojbe prilikom izrade svojeg zadatka. Učenike se podsjeća da je važno aktivno sudjelovanje svakog od njih pojedinačno u projektu, te redovito dolaženje na sastanke (barem dvoje učenika iz svake grupe treba biti prisutno na svakome sastanku).

3.7. Osmi, deveti i deseti tjedan projektne nastave

Kao što je već rečeno, tijekom ovih tjedana ne održava se uobičajena nastava, nego se jednom tjedno nastavnik i učeničke grupe sastaju radi izvještavanja o dotadašnjem napretku. Predstavnici svih grupa navode što su sve dosada uspjeli izraditi te koji su učenici u grupi tijekom toga tjedna bili zaduženi za koji aspekt izvršenja zadatka. Sastanci su također zamišljeni i kao mjesto na kojemu jedni učenici od drugih i jedne grupe od drugih, uključujući i nastavnika, mogu zatražiti savjet ili pomoć. Tijekom ova tri tjedna učenici su dužni prisustvovati i glumačkim probama, budući da im je za scenografsko opremanje pozornice iznimno važno upoznati se s tijekom predstave te rasporedom glumaca na pozornici u svakom trenutku, tijekom svih činova i prizora. Na probama će biti prisutni i učenici glazbene sekcije pa će učeničke scenografske grupe prilikom scenografskog opremanja pozornice promišljati i tome kako se svojom inscenacijom nadovezati i na glazbenu podlogu koja će pratiti predstavu.

3.8. Izvedba školske predstave

U posljednjem tjednu projektne nastave izvodi se školska predstava. Tijekom izvedbe učenici trebaju biti prisutni, budući da će nakon završetka jednog i početka drugog čina biti potrebno ukloniti pojedine rekvizite ili kulise te postaviti druge, što su tijekom prijašnjih proba uvježbali. Nakon predstave sastaju se nastavnik i učenici te se iznose i razmjenjuju konačni dojmovi

o učeničkim postignućima u pogledu izvršavanja glavnog zadatka, ali i o cjelokupnoj projektnoj nastavi. Nastavnik potiče učenike da navedu čime su sve bili tijekom projekta zadovoljni, što ih se tijekom njegova održavanja najviše dojmilo, bi li se možda jednoga htjeli baviti scenografijom ili nekim bliskim zanimanjem, kao što ih se potiče i da nabroje sve aspekte nastave za koje smatraju da bi se trebali drugačije provesti.

4. Zaključak

Nedvojbeno je činjenica da je scenografija u gimnazijskom programu, gledajući sadržaje udžbenika i Nastavne planove i programe za predmete *Likovna umjetnost*, *Glazbena umjetnost* i *Hrvatski jezik*, veoma slabo zastupljena, a često se uopće niti ne spominje. Zanimljivo je primijetiti da je, usprkos tome što se ponajprije svrstava u područje likovnog izražavanja, scenografija vidno zastupljenija u udžbenicima namijenjenima *Glazbenoj umjetnosti*, dok se u od svih dostupnih udžbenika za *Likovnu umjetnost* spominje u svega dva. U takvim okolnostima učenike će se najuspješnije i najjednostavnije upoznati sa scenografijom samoinicijativnim provođenjem te teme unutar bliskih nastavnih jedinica unutar Nastavnog plana i programa te putem izvanškolskih aktivnosti, među koje bismo mogli ubrojiti i prijedlog projektne nastave „Scenografska radionica“ izložen u ovome radu. Uz provođenje ovakve projektne nastave mogli bi se organizirati redoviti odlasci na kazališne i operne izvedbe, kao i u kinodvorane na filmske projekcije.

Osvještavanjem potrebe za prepoznavanjem i proučavanjem likovnih aspekata koje svako dramsko ili filmsko djelo sadrži, učenici će ih moći lakše i temeljitije sagledavati, kao i spoznati njihovu stvarnu umjetničku vrijednost. Isto tako jedna od velikih prednosti ovakvog tipa nastave je, u odnosu na uobičajen frontalni način izlaganja gradiva na redovnoj nastavi, da se stavlja veći naglasak na aktivno sudjelovanje učenika u izvođenju nastave čime se potiče njihova motivacija u radu kao i kreativnost, budući da će glavni zadatak zahtijevati praktičan rad (izrada skica, oslikavanje kulisa i pozadine, sastavljanje rekvizita), kojeg također na redovnoj nastavi *Likovne umjetnosti* u gimnazijama nedostaje. Tijekom projektne nastave također veoma dolazi do izražaja i interdisciplinarnost, što se u ovome slučaju odnosi na povezivanje gradiva iz predmeta *Likovne umjetnosti*, *Glazbene umjetnosti* i *Hrvatskog jezika*, što će dodatno probuditi u učenicima svijest o neraskidivoj povezanosti scenografije kao vrste likovnog izražajnog sredstva sa književnošću te glazbenom i filmskom umjetnošću.

5. Prilozi

5.1. Povijest kazališta – upute za izlaganja

POVIJEST KAZALIŠTA – UPUTE ZA IZLAGANJA

Literatura: Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, Beograd: Vuk Karadžić, 1972.

I. grupa:

Poglavlja: *Pozorište primitivnih naroda, Poreklo grčke tragedije i satirske drame, Grčka tragična predstava u V veku pre naše ere, Aristofan i antička komedija, Arhitektura helenističkih i rimskih pozorišta, Rimske predstave*

Obavezni pojmovi: obred, maska, orkestra, amfiteatar, skena, *deus ex machina*, proscenij, pulpitum, Vitruvije, *scenae frons*

II. grupa:

Poglavlja: *Svetovna predstava u srednjem veku, Liturgijska drama, Misterije: religiozno pozorište laika*

Obavezni pojmovi: sakralni teatar, liturgijska igra, pasija, misterij, mirakul, simultana pozornica, mansije, svjetovne predstave

III. grupa:

Poglavlja: *Humanistički klasicizam i vraćanje antičkim pozorišnim oblicima, Teorija, arheologija, učenost u renesansi, Komedija del arte, Šekspirovo veliko glumište, Melodrama, omiljeni pozorišni oblik baroka, Profesionalizam u Francuskoj između farse i tragedije, Komedi fransez u sedamnaestom i osamnaestom veku*

Obavezni pojmovi: *commedia erudita*, Leon Batista Alberti, iluzionizam, šekspirijanska pozornica, Sebastian Serlio, barokna iluzionistička inscenacija, *trompe l'oeil*, dekorativnost, raskošnost, pojava arhitekata-scenografa

IV. grupa:

Poglavlja: *Englesko pozorište restauracije, Građanska drama i Lesing, Romantičari, historija i Šekspir, Parisko bulevarsko pozorište/Putujući glumci romantičarske Italije*

Obavezni pojmovi: romantizam, građanska drama, reforme polovicom XIX. stoljeća, faktografski

realizam i naturalizam u kazalištu

V. grupa:

Poglavlja: *Naturalizam i psihološki realizam: Antoan i Stanislavski, Simbolizam i umetnost režije, Pozorište i politička borba, Razbijanje scenskog prostora*

Obavezni pojmovi: psihološki realizam, André Antoine, Konstantin Sergejevič Stanislavski, eksperimentalizam, avangarda, Edward Gordon Craig, Adolf Appia, ambijentalno kazalište

5.2. Vježba za četvrti tjedan projektne nastave

Ime i prezime učenika: _____ Razred: _____

Datum: _____

Pažljivo promotrite ove dvije scenske izvedbe trećeg čina opere *Tristan i Izolda* Richarda Wagnera (1813.-1883.). Prva fotografija prikazuje izvedbu nastalu u vrijeme blisko životu skladatelja, a druga prikazuje izvedbu iz druge polovice dvadesetog stoljeća čiju je scenografiju osmislio skladateljev unuk. Fotografijama pridružite pojmove koji se nalaze na dnu stranice upisujući ih na crte ispod one fotografije za koju smatrate da se može tim pojmom opisati. Za svaku fotografiju također dodajte dva pojma za koja smatrate da odgovaraju oblikovanju scenografije koju one prikazuju.

Max Bruckner, scenografija za treći čin
opere „Tristan i Izolda“, 1886.

Wieland Wagner, scenografija za treći čin
opere „Tristan i Izolda“, 1962.

simbolika svjetla

opisnost

niz realističkih pojedinosti

jednostavna scena

tradicionalnost

modernizam

5.3. Zadatak za šesti tjedan projektne nastave – popis dramskih djela

Šesti tjedan projektne nastave: *Scenografska radionica*

POPIS DRAMSKIH DJELA

1. Sofoklo, *Kralj Edip*: prvi čin (razgovor Edipa i Kreonta)
2. William Shakespeare, *San ivanjske noći*: treći čin, prvi prizor
3. Jean Baptiste Poquelin Molière, *Škrtac*: drugi čin, prvi prizor
4. Henrik Ibsen, *Lutkina kuća (Nora)*: prvi čin (razgovor Nore i Helmera)
5. Miroslav Krleža, *Gospoda Glembajevi*: treći čin

6. Popis literature

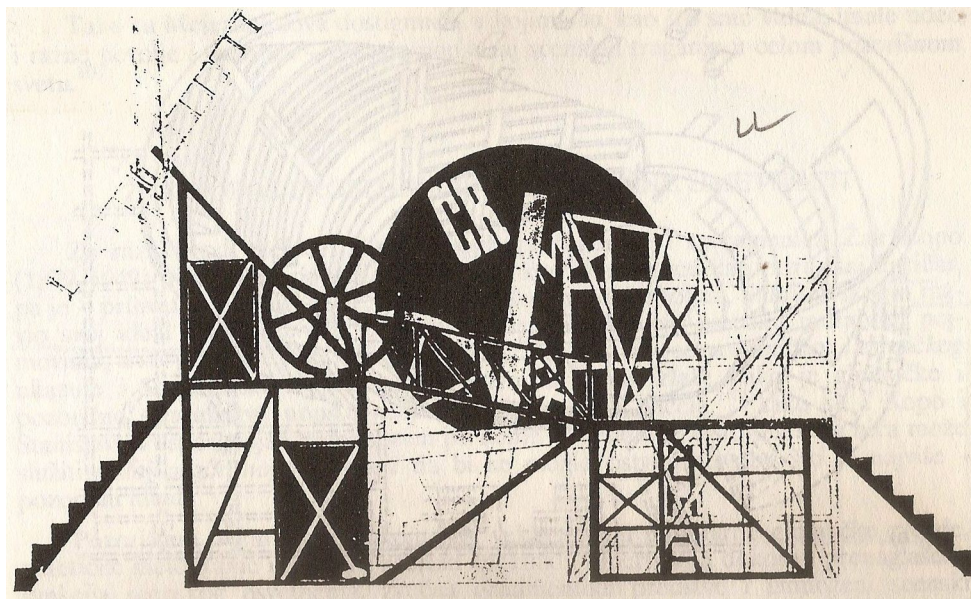
1. Nikola Batušić, *Povijest hrvatskog kazališta*, Zagreb: Školska knjiga, 1998.
2. Antun Čelar, Nikša Njirić, *Stoljeća govore glazbom 1: udžbenik glazbene umjetnosti za srednje škole*, Zagreb: Školska knjiga, 1997.
3. Antun Karaman, *Osnovni elementi, oblici i vrste likovnog govora: Udžbenik za 1. razred gimnazije s dvogodišnjim programom likovne umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.
4. Koraljka Kos, *Stoljeća govore glazbom 2: udžbenik glazbene umjetnosti za gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 1998.
5. Milenko Misailović, *Dramaturgija scenskog prostora*, Novi Sad: Sterijino pozorje – Dnevnik, 1988.
6. Cesare Molinari, *Istorija pozorišta*, Beograd: Vuk Karadžić, 1972.
7. Nataša Perak Lovričević, Ljiljana Ščedrov, *Glazbeni susreti 3: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za treći razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2013.
8. Skupina autora, *Čitanka 1: udžbenik za 1. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2011.
9. Skupina autora, *Čitanka 2: udžbenik za 2. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 1999.
10. Skupina autora, *Čitanka 3: udžbenik za 3. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2001.
11. Skupina autora, *Čitanka 4: udžbenik za 4. razred gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga, 2001.
12. Natalija Stipetić Ćus, Zrinka Jurić Arnedovski, Blanka Petrincec Fulir, Elen Zubek, *Likovna umjetnost 1: udžbenik iz likovne umjetnosti za 1. razred srednjih škola s dvogodišnjim i četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa d.d. 2014.
13. Ljiljana Ščedrov, Nataša Perak Lovričević, Ružica Ambroš-Kiš, *Glazbeni susreti 2. vrste: udžbenik glazbene umjetnosti za 2. razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 1998.
14. Ljiljana Ščedrov, Nataša Perak Lovričević, *Glazbeni susreti 4: udžbenik glazbene umjetnosti sa zvukovnim CD-ima za četvrti razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2011.

Internetski izvori

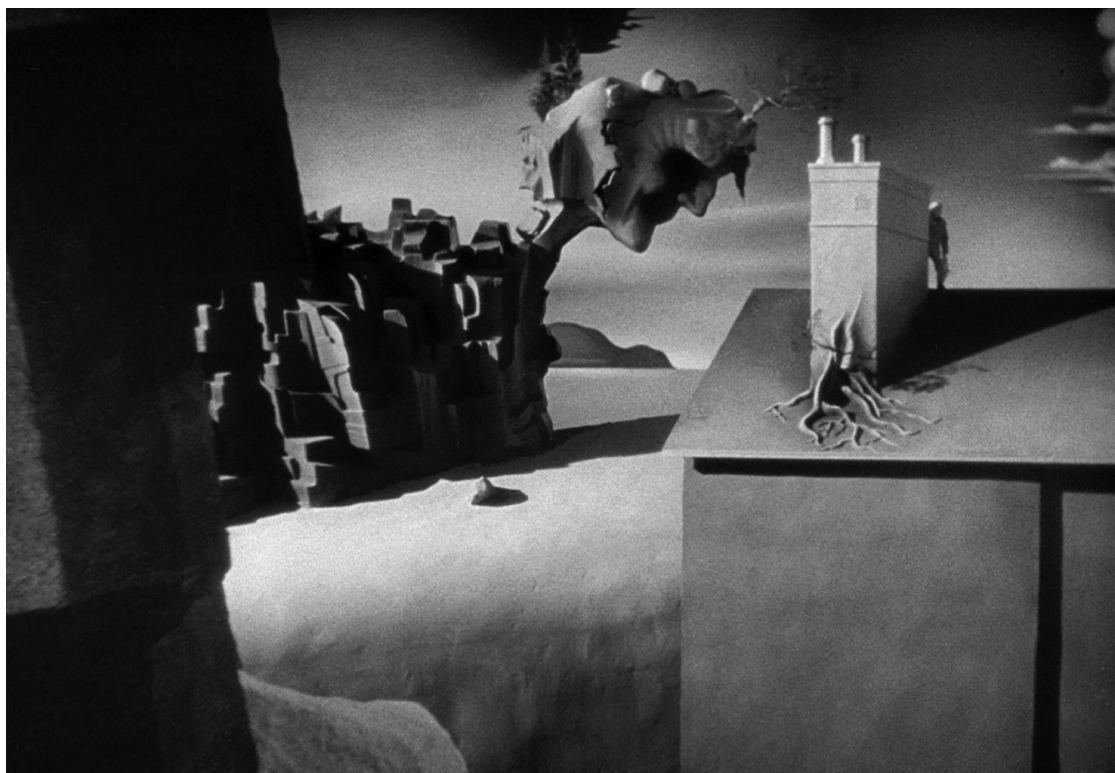
1. Anna Marotta i Rosanna Netti, *Image and Imagination as Therapeutic Support. Know Oneself and Re-Educate Oneself through Vision*, https://www.researchgate.net/figure/Salvador-Dali-scenography-of-the-film-Lo-ti-salvero-Spellbound-1945-directed-by_fig3_322582991 (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
2. Dario Argento, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=55> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
3. Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2018./2019., Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2018., <https://mk0ncvvow8xjl dauw2r.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2018/10/GLAZBENA-2019.pdf> (posljednji put pregledano 27.6.2019.)
4. Kabinet doktora Caligarija, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=756> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
5. Kazalište, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31016> (posljednji put pregledano 11.9.2019.)
6. Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje, 2017., https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/2017/OBRAZOVANJE/NACION-KURIK/nacionalni_kurikulum_za_gimnazijsko_obrazovanje.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.).
7. „Nastavni plan i program za gimnazije – Glazbena umjetnost“, u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/glazbeni.pdf (posljednji put pregledano 26.6.2019.)
8. „Nastavni plan i program za gimnazije – Hrvatski jezik“, u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (posljednji put pregledano 28.6.2019.)
9. „Nastavni plan i program za gimnazije – Likovna umjetnost“, u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa (1994.), http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (posljednji put pregledano 25.6.2019.)
10. Neorealizam, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1192> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
10. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_151.html (posljednji put pregledano 27.6.2019.)
12. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.,

- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_162.html (posljednji put pregledano 27.6.2019.)
13. *Opera*, u: *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45231>
14. *Prijedlog nacionalnog kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2016., http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf (posljednji put pregledano 28.6.2019.)
15. *Scenografija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54811> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
16. *Scenografija 1*, <https://www.studijdizajna.com/content/scenografija-1> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
17. *Scenografija 2*, <https://www.studijdizajna.com/content/scenografija-2> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
18. *Scenografija – diplomski sveučilišni studij*, <http://www.uaos.unios.hr/diplomski-sveucilisni-studij-scenografija/> (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
19. *Scenografija i kostimografija*, http://snimanje.adu.hr/studij/programi/prog_kolegij20.html (posljednji put pregledano 20.8.2019.)
20. *Zvezdani ratovi*, <http://film.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2107> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

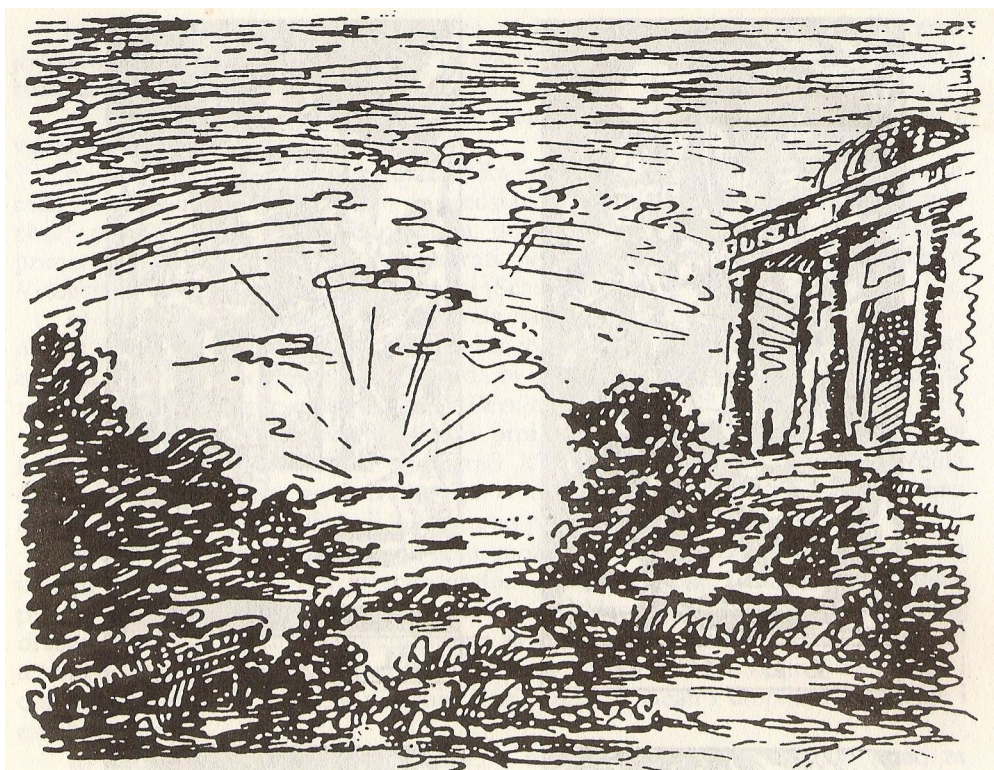
7. Slikovni materijal

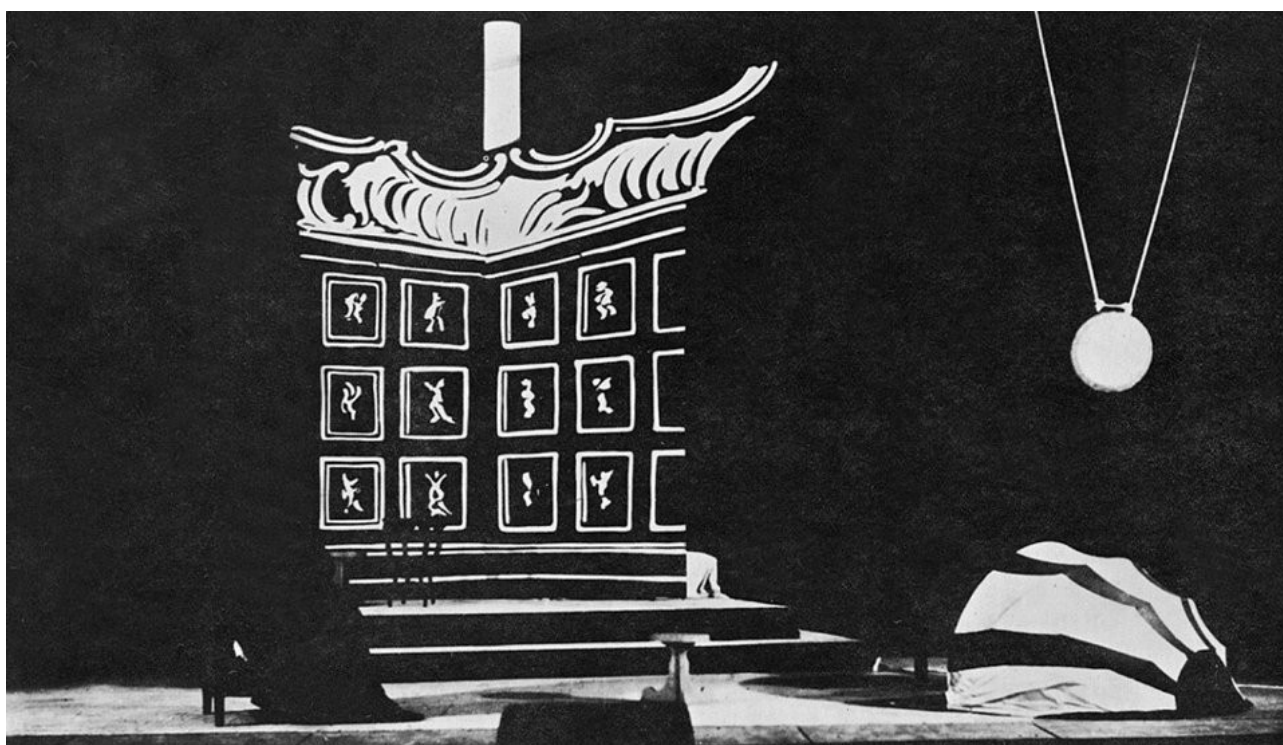
Sl. 1. Ljubov Popova, nacrt dekora za *Veličanstvenog rogonju* F. Kromlenka u režiji Mejerholjda, Moskva 1922.

Sl. 2. Salvador Dalí, scenografija za film *Spellbound*, 1945.

Sl. 3. Johann Wolfgang Goethe, skica za dekor njegove drame *Ifigenija*, 1787.-1788.

Sl. 4. Ljubo Babić, scenografija za dramu *Pustolov pred vratima Milana Begovića*, 1926., Zagreb, HNK

Sl. 5. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018.

Sl. 6. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018.

Sl. 7. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018.

Sl. 8. Joseph i Peter Schaffer, scenografski nacrt za operu *Čarobna frula*: Dolazak Sarastra u kočiji koju vuku lavovi, 1793.

8. Popis i izvori slikovnog materijala

Slika 1. Ljubov Popova, nacrt dekora za *Veličanstvenog rogonju* F. Kromlenka u režiji Mejerholjda, Moskva 1922., izvor: Milenko Misailović, Dramaturgija scenskog prostora, Novi Sad: Sterijino pozorje - „Dnevnik“, 1988., str. 251.

Slika 2. Salvador Dalí, scenografija za film *Spellbound*, 1945., mrežna stranica: https://images.adsttc.com/media/images/52f5/457d/e8e4/4ea6/8f00/00cc/large_jpg/02.jpg?1391805814 (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

Slika 3. Johann Wolfgang Goethe, skica za dekor njegove drame *Ifigenija*, 1787.-1788., izvor: Milenko Misailović, Dramaturgija scenskog prostora, Novi Sad: Sterijino pozorje - „Dnevnik“, 1988., str. 150.

Slika 4. Ljubo Babić, scenografija za dramu *Pustolov pred vratima* Milana Begovića, 1926., Zagreb, HNK, mrežna stranica: http://www.enciklopedija.hr/Illustracije/HE9_1181.jpg (posljednji put pregledano 20.8.2019.)

Slika 5. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018., mrežna stranica: <https://www.kazaliste-tresnja.hr/wp-content/uploads/2017/09/DAK5736-1440x960.jpg> (posljednji put pregledano 21.8.2019.)

Slika 6. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018., mrežna stranica: https://static.zena.hr/uploads/20174/Snje%C5%BEna_foto%20Damil13a.jpg (posljednji put pregledano 21.8.2019.)

Slika 7. Irena Kraljić, scenografija za predstavu *Snježna kraljica*, Gradsko kazalište Trešnja, 2018., mrežna stranica: <http://io-tur.hr/wp-content/uploads/2017/10/DAK5460-1440x960.jpg> (posljednji put pregledano 21.8.2019.)

Slika 8. Joseph i Peter Schaffer, scenografski nacrt za operu *Čarobna frula*: Dolazak Sarastra u kočiji koju vuku lavovi, 1793., mrežna stranica: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Magic_Flute#/media/File:SchafferBrothersDesignForMagicFlute1793ArrivalOfSarastro.png (posljednji put pregledano 21.8.2019.)

9. Popis i izvori videoisječaka

1. Video 1: Cristopher Wheeldon, *An American in Paris*, 2018., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=WwLYVwwYTEM> (posljednji put pregledano 21.8.2019.)
2. Video 2: Jez Butterworth, *The Ferryman*, 2018., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=vNZOBYh7Y98> (posljednji put pregledano 21.8.2019.)
3. Video 3: Wolfgang Amadeus Mozart, *Čarobna frula*, redatelj Pierre Audi, 2006. u Salzburgu, mrežna stranica: https://www.youtube.com/watch?v=02u4Jf_aNPI&t=3933s 1:05:00 – 1:14:16 (posljednji put pregledano 21.8.2019.)
4. Video 4: Ingmar Bergman, *Čarobna frula*, 1975., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=117SQeytHN8&t=3751s> 55:00 – 1:02:32 (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
5. Video 5: Robert Wiene, *Kabinet doktora Caligarija*, 1920., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=IP0KB2XC29o&t=2828s> 42:27 – 47:09 (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
6. Video 6: Joseph Leo Mankiewicz, *Kleopatra*, 1963., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=vB5Wv8IHVf0&t=2s> (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
7. Video 7: Vittorio de Sica, *Kradljivci bicikla*, 1948., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=Pg1DB5fwJ8w&t=1818s> 26:15 – 30:48 (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
8. Video 8: George Lucas, *Ratovi zvijezda IV: Nova nada*, 1977., mrežna stranica: <https://www.youtube.com/watch?v=DIzAaY2Jm-s&t=29s> 0:00 – 4:34 (posljednji put pregledano 22.8.2019.)
9. Video 9: Dario Argento, *Pakao*, 1980., <https://www.youtube.com/watch?v=oRe2dMbUjzg&t=4039s> 1:02:49 – 1:07:19 (posljednji put pregledano 22.8.2019.)

10. Summary

In this thesis a high school project named "Scenography workshop" is proposed. This high school project is meant to get the students acquainted with the process of designing and creating scenography for different forms of drama. Scenography is rather significant component of every drama and motion picture of which students should be more aware after attending this project. Students will also discover how much is the scenography inextricably linked to the music and literature.

Keywords: drama, high school play, high school project, interdisciplinarity, scenography, theatre